

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**SİNEMA SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA TRANSHÜMANİZM
PARADİGMASINI BİLİM KURGU FİMLERİNDE OKUMAK: BLADE
RUNNER I, ELYSIYUM VE SURROGATES FİLM ÖRNEĞİ**

Mustafa BEŞER

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Arif KALA

TUNCELİ-2024

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİNEMA SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA TRANSHÜMANİZM
PARADİGMASINI BİLİM KURGU FİMLERİNDE OKUMAK:
BLADE RUNNER I, ELYSIYUM VE SURROGATES FİLM ÖRNEĞİ

Mustafa BEŞER
21001407

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Arif KALA

TUNCELİ-2024

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**SİNEMA SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA TRANSHÜMANİZM
PARADİGMASINI BİLİM KURGU FİMLERİNDE OKUMAK: BLADE
RUNNER I, ELYSIYUM VE SURROGATES FİLM ÖRNEĞİ**

**Mustafa BEŞER
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

Bu tez 31/05/2024 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından **oybirliği** ile kabul edilmiştir.

İmza
Prof. Dr. Murat Cem DEMİR
Munzur Üniversitesi
BAŞKAN

İmza
Dr. Öğr. Üyesi Arif KALA
Munzur Üniversitesi
DANIŞMAN

İmza
Prof. Dr. İlknur ÖNER
Fırat Üniversitesi
ÜYE

Bu tez, Enstitümüz Sosyoloji Anabilim Dalı'nda hazırlanmıştır.

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Altuğ KAZAR

NOT: Bu yüksek lisans tezinde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

.../.../2024

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İmza
Mustafa BEŞER

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Arif KALA

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada her zaman değerli vaktinden bana zaman ayırarak emek harcayan, bilgi birikimi ve muhabbeti ile beni yönlendiren değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Arif Kala'ya teşekkür ediyorum. Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca akademik bilgi birikimini ve hayata dair tecrübeleri ile bana ilham veren ayrıca hiçbir zaman çayını ve muhabbetini eksik etmeyen değerli hocam Doç. Dr. Ali Ulvi Özbey'e şükranlarımı sunuyorum. İletişim Fakültesi dekanı Prof. Dr. Ali Karadoğan hocaya tezimin sinema sosyolojisi bağlamında eleştirel katkılarından dolayı müteşekkirim. Film analizleri konusunda kıymetli görüşlerini benimle paylaşan ve her zaman desteği ile beni motive eden değerli dostum Zekiye Tan'a teşekkür ediyorum. Ayrıca muhabbetleri ile her zaman beni mutlu eden her fırsatta destek veren değerli dostlarım Bayram Çağan, Ahmet Uyan, Ali Çelik ve Baran Güngör'e teşekkür ederim. Fikirleri ve hayata karşı bakış açısından feyz aldığım tavsiyeleri ile bana ışık tutan maddi manevi yanımda olan değerli amcam Av. Burhanettin Beşer'e müteşekkirim.

Ayrıca hem çalışmanın tamamlanması konusunda hem de hayatımın her anında bana maddi-manevi destek veren belki de teşekkür kelimesinin kifayetsiz kalacağı anneme, babama, ablama, abime ve eşine şükranlarımı sunuyorum.

Mustafa Beşer
Tunceli-2024

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	I
TEŞEKKÜR.....	II
İÇİNDEKİLER	III
RESİMLER LİSTESİ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
1. GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	4
2.1. Araştırmanın Konusu	4
2.2. Araştırmanın Amacı	4
2.3. Araştırmanın Önemi	5
2.4. Literatür Taraması	5
3. ARAŞTIRMANIN METODU	11
3.1. Araştırmanın Modeli	11
3.2. Araştırmanın Veri seti	11
3.3. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi	12
3.4. Araştırmanın Veri Analiz Yöntemi	12
3.5. Araştırmanın Temel ve Alt Problemleri	12
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	13
4. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	14
4.1. Sinema Nedir	14
4.1.1. Toplumsal bir kadraj olarak sinema	15
4.1.2. İdeolojik bir aygıt olarak sinema	18
4.1.3. Ütopik ve distopik alan sağlaması açısından bilim-kurgu sineması.....	21
4.2. Hümanizm Nedir	24
4.3. Transhümanizm Nedir	26
4.3.1. Hümanizmden Posthümanizme sonsuz insan tasavvuru: Transhümanizm	28
4.3.2. İnsan doğasını yeniden inşa etme ışığında transhümanizm ve ölümsüzlüğün retoriği	32
4.3.3. Anlamsal insandan sınırsız insana pozitivist kuram dayatmaları	35
5. BİLİM KURGU FİLMLERİ BAĞLAMINDA KÜLTÜREL İMGELEMDE TRANSHÜMANİZM	42
5.1. Blade Runner I	42
5.2. Elysium	51
5.3. Surrogates	58
6. SONUÇ	71
4. KAYNAKLAR	75
ÖZGEÇMİŞ	

RESİMLER LİSTESİ

Resim 5.1. Los Angeles Şehrinin üstten görünümü	44
Resim 5.2. Tyrell Şirketinin dış mekân görüntüsü	45
Resim 5.3. Voight- Kampff Testinin uygulandığı sahne	45
Resim 5.4. Kırmızı hap sahnesi	46
Resim 5.5. İki Replicant’ ın konuştuğu sahne	46
Resim 5.6. Gece- Gündüz sahnesi	47
Resim 5.7. Kibritten insan benzetmesi yapılan sahne	48
Resim 5.8. Replicant üreten adamın replicantlar tarafından sorgulandığı sahne	49
Resim 5.9. Başrol oyuncusu Deckard’ ın gördüğü rüya	49
Resim 5.10. Replicant ve Deckard’ ın sahnesi	50
Resim 5.11. Replicant ve güvercin sahnesi	51
Resim 5.12. 2154 yılının Los Angeles şehrinin üstten görüntüsü	52
Resim 5.13. Dünyanın kirli olduğuna dair filmde bir sahne	53
Resim 5.14. Dünyadan kaçan elit kesimin uzayda tasarladıkları dünyaları Elysium	53
Resim 5.15. Elysium’daki MedBays adı verilen yaşam yenileme kapsülü	54
Resim 5.16. Dünyadan Elysium’a izinsiz giren uzay mekiği sonuçları.....	55
Resim 5.17. Elysium’ a izinsiz girip tedavi olan Dünya vatandaşı sonuçları	55
Resim 5.18. Max ve onu büyüten rahibenin olduğu sahne	56
Resim 5.19. Max’ ın radyasyona maruz kaldığı sahne	56
Resim 5.20. Max’ ın beynine bağlanan teknolojik alet	57
Resim 5.21. Max canını feda ederek dünyadaki insanları Elysium vatandaşı yaptığı sahne	58
Resim 5.22. Mucit Dr. Lionel Canter’ ın konuşmaya başladığı sahne	60
Resim 5.23. 11 yıl önce.....	60
Resim 5.24. Filmde kısa bir rol alan akademisyen	61
Resim 5.25. “ <i>Age of The Unthinkable</i> ” kitabının yazarı Joshua Cooper Ramo	61
Resim 5.26. Suretlerin gelişiminin haber konusu olduğu sahne	62
Resim 5.27. 3 yıl Önce	62
Resim 5.28. Dread Kampındaki insanların protesto sahnesi	63
Resim 5.29. Kâhinin konuştuğu sahne	63
Resim 5.30. Cinayete kurban giden üniversite öğrencisinin sureti	64
Resim 5.31. Robot insan ve Suret (ajan Peters).....	65
Resim 5.32. Başrol oyuncusu ve ailesinin fotoğrafının gösterildiği sahne	66
Resim 5.33. VSI şirketindeki “Suretler” reklamı sahnesi	66
Resim 5.34. Suretlerin askeri savaşta kullanıldığı sahne	67
Resim 5.35. Suret kullanımına karşı olan topluluk tarafından çarmıha gerilen bir suret ..	68
Resim 5.36. İnsanların ve suretlerin yaşadığı sahnelerin farklı görüntüleri	69
Resim 5.37. Başrol oyuncusunun kullandığı suret	69
Resim 5.38. Suretlerin yok olduğu ve bütün insanların bilinçlendiği sahne.....	70

ÖZET

Bu çalışmanın amacı hümanizmin radikalleşmesi olarak teknoloji ile donanımlı hale gelen Transhümanizm kavramının sinema sosyolojisi bağlamında sosyolojik okumasını yapmaktır. Aydınlanma hareketi ile beraber akıl ve bilimin insan doğasının merkezine konumlanması toplumsal ilerlemenin temel hedefi haline gelmiştir. Akıl ve bilimin ön planda tutulması Rönesans ve Reform hareketleri ile başlamasına rağmen Aydınlanma Çağında bu durum zirveye ulaşmıştır. Geleneksel normların bilimin ışığında sorgulanmaya başlaması toplumsal birçok olguda dönüşümün önünü açmıştır. Bu dönüşümlerin başında ise teknolojideki gelişmelerin olduğu söylenebilir. Toplumsal değişimde başat faktör konumunda olan teknoloji, 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren felsefi kavramların dönüşümünde etkili olmuştur. Bu noktada Hümanizm kavramının teknolojinin etkisi ile birlikte yeni bir kavram olan Transhümanizm hareketine dönüştüğü söylenebilir. Transhümanizm gelişen teknoloji ile birlikte insan yaşamının değişimi hedefe alınarak yaşam standartların yükseltilmesini hedeflemektedir. Değişen yaşam standartları ile beraber toplumun dönüşümünü de hedef alan Transhümanizm hareketi yeni bir toplumsal düzenin inşa edilebileceği ihtimalini taşıdığı söylenebilir. Bilimsel bir kurgu niteliği barındıran Transhümanizm kavramının okumaları literatürdeki çalışmalarla ek olarak bazı bilim-kurgu filmleri üzerinden de okunması mümkündür. Bu çalışmada ele alınan Transhümanizm kavramı sinema sosyoloji perspektifinden gösterge bilim analizi ile ele alınmıştır.

Anahtar Kavramlar: Hümanizm, transhümanizm, sinema, sosyolojisi sinema, bilim-kurgu

ABSTRACT

Reading the Transhumanism Paradigm in Science Fiction Films within the Context of Cinema Sociology: Blade Runner I, Elysium, and Surrogates Film Example

The aim of this study is to conduct a sociological analysis of the concept of Transhumanism, which has become equipped with technology as a radicalization of humanism, within the context of cinema sociology. With the Enlightenment movement, placing reason and science at the center of human nature has become the fundamental goal of societal progress. While the prominence of reason and science began with the Renaissance and Reformation movements, it reached its peak during the Enlightenment Era. The questioning of traditional norms in the light of science has paved the way for transformation in many societal aspects. It can be said that advancements in technology are at the forefront of these transformations. Technology, which has been a dominant actor in societal change, has been influential in the transformation of philosophical concepts since the second half of the 20th century. It can be said that the concept of humanism has evolved into a new concept, Transhumanism, under the influence of technology. Transhumanism aims to elevate life standards by targeting the transformation of human life alongside evolving technology. With the changing standards of living, the Transhumanism movement also aims at the transformation of society, suggesting the possibility of constructing a new social order. The concept of Transhumanism, which carries a scientific fiction quality, can be analyzed not only through existing literature but also through certain science fiction films. In this study, the concept of Transhumanism discussed is approached through the lens of cinema sociology, employing semiotic analysis

Keywords: Humanism, transhumanism, cinema sociology, cinema, science fiction

1. GİRİŞ

Aydınlanma çağı sonrası Batı toplumları için aklın ve bilimin ışığında ilerlemek temel hedef haline gelmiştir. Bu hedefler doğrultusunda Batılı toplumlar gerek fikri meselelerde gerekse de bilimsel meselelerde baş döndürücü gelişmelerle büyük tartışmaların önünü açmıştır. Bilimin ve felsefenin dinamik bir şekilde işlenmediği toplumlarda ise Batı referanslı konular gündeme yön vermiştir. Rönesans ve reform hareketleri akabinde gelen Aydınlanma çağı toplumun tarihsel tahakkümden kurtularak sekülerleşmenin önem kazanmasına olanak tanımıştır. Kalıplaşmış, kutsal ve gerici olduğu düşünülen fikriler ve toplumsal kabuller aydınlanmanın ilerlemeci yönü ön planda tutularak deforme olmuş ve buharlaşmıştır. Aydınlanma çağının ilerlemeci yönüne göre başta Tanrı ve din kaynaklı olmak üzere toplumsal normların aklın ışığında sorgulanması ve bunların bilimsel bir zemine oturtulması gerektiği düşüncesi son yüzyılı şekillendirmiş ve belirleyici olmuştur. Bu düşünce 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren farklı bir aşamaya uğrayarak teknoloji temelli bir paradigmaya oturtulmaya çalışılmıştır. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerle birlikte Rönesans hareketinin ürünü olan hümanizmden Teknoloji çağı ürünü olan Transhümanizme doğru bir gidişten söz edilebilir. Transhümanizm hareketinin temel hedef noktalarından biri insan doğasının sürdürülebilirliği adına insan bedenine ve zihnine yapılan birtakım teknik müdahalelerdir. Geçmişten günümüze insanın doğası üzerinden değişiklikler farklı amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Özellikle de sanayi devrimi sonrasında kapitalist iktisadi pratik insan doğasını insan emeğinin sömürülmesi üzerinden denediği söylenebilir. Fakat günümüzde teknolojinin gelişimi ile beraber insan doğasını değiştirme yolları farklılık kazanmıştır. Artık insan doğasının değişimi uzun saatler boyunca fabrikalarda çalıştırılarak değil de teknik gelişmelerle birlikte insanın teknolojiye olan bağımlılığı arttırılarak yapılmaktadır. Bu durum kapitalist sistemin insan doğasını tam anlamıyla değiştirmekte başarılı olamadığını fakat kökleri her ne kadar geçmişe dayansa da teknik dönemin bir ürünü olan Transhümanizm hareketinin başarabileceği ön görülmektedir.

Transhümanizm Rönesans hümanizminden farklı olarak, Aydınlanmanın akıl, bilim ve ilerleme gibi ilkeleri temele alarak insan doğasının radikal dönüşümünü hedeflemektedir. Ayrıca Transhümanizm, hümanist ontolojinin dayandığı insan doğası üzerine varsayımlarının radikalleşmesi ve postmodern sürece evrilmesi olarak da

okunabilir. Laik ve dünyevi bir hareket olarak Transhümanizm, fikri temeli hümanizmin rasyonel değerlerine dayanmaktadır. Tanrının yerine insanı merkeze koyan bu hareket yüksek teknolojinin kullanılmasıyla yeni bir süreci doğurmuştur (Dağ, 2021, s. 26). Bu süreçle beraber insan ve teknoloji arasında ilişki çağdaş süreçte değişime uğramış ve daha önceki dönemlere kıyasla eşi ve benzeri olmayan bir etkileşim düzeyine ulaşmıştır (Braidotti, 2021, s. 116). Günümüzde insan ve teknoloji ilişkisi birçok alandaki değişiklikleri etkilemektedir. Bu değişimlerin en önemli olgularından biri Rönesans hümanizm anlayışının değişime uğramasıdır. Felsefi ve edebi bir yön barındıran hümanizm anlayışının günümüz teknoloji çağında Transhümanizm hareketine doğru bir değişimin olduğu söylenebilir. Bu bağlamda transhümanist hareketin ne olduğu ve bu hareketin vaatleri detaylandırılması gerekir. Transhümanizm, gelişen teknoloji çağında yapay zekâ ve biyo teknoloji ile beraber insan şartlarının en üst aşamaya ulaşılması gerektiğini ve bu sayede akla gelebilecek her türlü hastalıkların önüne geçilebileceği, insanın entelektüel becerilerinin geliştirebileceğini daha ileri bir boyutta ölümsüzlüğü vaat eden bir düşünce ve eylem olarak tanımlanmaktadır (Ağın, 2020, s. 19). Her ne kadar insanoğlunun ölümsüz olma merakı ve bu merak uğruna sarf ettiği çaba geçmiş dönemlere kadar dayansa da geçmişteki ölümsüzlük arzularının cevapları geleneksel ve mitolojik yöntemlerle elde edilmeye çalışılırken şimdilerde ise farklı bir boyuta evirilen teknolojinin etkisi ile yapay zekâ temelli bir arayışa dönüşmüştür (Gültekin A. , 2021, s. 6). Ölümsüzlüğe ulaşma arzusunu temel hedef edinen Transhümanizm hareketinin başlangıç noktası “teknolojik insan” modeli yaratmaktır. Bu sayede zekâ seviyesi ve entelektüel becerisi arttırılan insanın yaşam standartları değiştirilerek ölümsüzlüğe ulaşması hedeflenir (Demir A. , 2018, s. 97). Başlangıçta insanlık adına faydalı olduğu düşünülen ve mutlu bir resim çizmeye çalışan Transhümanizm düşüncesi ile dizayn edilmek istenen yeni toplumun etik değerleri ve toplumsal normları hangi değerler üzerine inşa edileceği cevapsız kalmaktadır. Bu sorulara verilen yanıtların kısmen de olsa bilim kurgu filmleri üzerinden verildiği görülmektedir. Sinema mecrasındaki gelişmelerle beraber filmlere de konu olan Transhümanizm hareketi birçok farklı yönleri ile filmlerde karşımıza çıkmaktadır. Realite de cevapsız kalan etik ilkelerin ve toplumsal normların hangi değerler üzerine inşa edileceği soruları birtakım kurgularla cevaplanmaya çalışılsa da kafalardaki soru işaretlerini tam anlamıyla giderilemediği belirtilmelidir.

Birçok modern hareket ve gelişim gibi sinemanın da köklerinin Aydınlanma çağına dayandığını söyleyebiliriz. Geçmişten günümüze ve sonrasında da toplumun değişim

içerisinde olacağı görüşü sosyal bilimcilerce mutabık olunan bir konudur. Toplumsal alandaki değişiklik birçok yapı ve mecrada da değişiklikleri tetiklemekle beraber farklı düşünce hareketlerin oluşmasında veya mevcut olan düşüncelerin evrilmesinin önünü açmaktadır. Teknolojideki baş döndürücü gelişmeler sinema sektörünün değişimini de hızlandırmıştır. Teknolojik gelişmeler ile beraber geleceğe yönelik kurgu barındıran filmlerin arttığı gözlemlenmiştir. Kurgu temelli filmlerin ilham kaynağı şimdilerde hümanizmin teknoloji ile donanımlı hali olduğu düşünülen Transhümanizm hareketinin geldiği söylenebilir.

Çalışmanın ilk bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve önemine değinilmektedir. İkinci bölümünde ise Sinema kavramı, sinemanın etki ettiği bazı sosyal olgular ve Transhümanizm kavramı farklı perspektiflerle açıklanmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise sinemada yapay zeka, biyo teknoloji ve teknoloji temelli insan doğasının dönüşümünü konu almış sinema filmlerinin analizi yapılmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

2.1. Araştırmanın Konusu

20. yüzyıl sonrasında teknolojiadaki baş döndürücü gelişmelerin radikal sonuçlarını günümüzde yaşamaya başlamış durumdayız. Buhar makinasının icadından sonra küresel anlamda gelişen teknoloji insan ve doğa üzerinde köklü değişimleri tetiklemiştir. Geride kalan son 70 yıllık süre zarfında ise toplum üzerinde değişimlere sebebiyet veren en etkili aracın bilişim teknolojileri ve internet olduğu söylenebilir. Dünyada artık giderek her şeyin elektronikleşmesi olgusu insanın kendisini nasıl konumlandıracağı konusunu önemli kılmaktadır. İnternet temelli yapay zekâ, biyo-teknoloji ve sanallık gibi gelişmeler gelecekte insanlığın nasıl bir toplumsal bağlamda ve ne konumda olacağı merakını doğurmuştur. 18. yüzyıl Aydınlanma Çağı ürünü olan Hümanizm, rasyonel ve seküler düşünceden beslenip insanı merkeze almıştır. 21. yüzyılda teknoloji temelli hümanizmin radikal ve teknik anlamda daha donanımlı hali olduğu düşünülen Transhümanizm hareketi önem kazanan bir konu olmuştur. Giderek teknoloji ile bütünleşen insan geçtiğimiz son yıllarda internetin farklı mecraları ile olan etkileşimden dolayı teknoloji ile ne kadar bütünleştiğini gözler önüne sermiştir. Bu bütünleşmenin farklı bir boyutu olan transhumanist hareket ise teknolojinin son yıllarda yapay zekâ, giyilebilir teknoloji, nöro-biyolojinin teknolojiadaki gelişmeleri, insan anatomisi üzerinde bir takım iyileştirmelerle insanın yaşamını daha lüks hale ve sürdürülebilir hale geleceğini iddia etmektedir. Bir bakıma hümanizm artık teknoloji ile donanımlı hale gelerek Transhümanizm hareketine evrilmektedir. Araştırmamızın konusu son yıllardaki teknik gelişmelerle birlikte insan doğasının dönüşümünü hedef edinen Transhümanizm hareketinin sosyolojik perspektiften analizi olacaktır.

2.2. Araştırmanın Amacı

Transhümanizm başlangıçta kulaklara her ne kadar felsefi bir akım ve düşünce gibi gelse de konunun teknolojik, ütöpik, bilimsel ve sosyolojik yönlerinin de olduğu söylenebilir. Sosyoloji, toplumda var olan veya Transhümanizm gibi var olması düşünülen toplumu ilgilendiren somut ve soyut bütün düşünceleri kendisine kaynak olarak kullanmaktadır. Her geçen gün daha iyiye giden teknoloji, küresel enformasyon ile beraber

hayatın her alanına etki ettiği söylenebilir. Bu etki ile beraber teknoloji dünya genelinde farklı mecralar sayesinde dünya toplumlarının çoğu anlamda tek tipleşmesinin önünü açmıştır. Teknolojinin insanı tek tipleştirmesi konusu son yıllarda farklı bir boyut kazanarak insan yaşamının daha sürdürülür olması adına insan yaşamına ve anatomisine birtakım teknolojik müdahale yapılmalı mı? Sorusuna gelinmiştir. Bu çalışmanın amacı hümanizmin radikalleştiği, teknoloji ile donanımlı hale geldiği ve farklı bir boyuta evirildiği düşünülen ve adına Transhümanizm hareketi denilen düşünce ve eylem akımının sosyolojik okumasını bilim kurgu filmleri üzerinden yapmaktır.

2.3. Araştırmanın Önemi

Transhümanizm son yıllarda sosyal bilimlerde ve dolayısıyla sosyolojide dikkat çeken bir konu haline gelmiştir. Transhümanizm düşüncesi pratikte insan yaşamına birtakım teknolojik temelli yapay zekâ çalışmaları ile müdahale etmeyi amaçlamaktadır. Söz konusu oluşacak yenedünya düzeninde insanın toplumsal konumu ve yeni toplumsal yapının nasıl dizayn edileceği merak konusudur. İnsan yaşamında ön görülen köklü teknolojik değişimler toplum kavramının nasıl bir şekle bürüneceğini belirsizleştirmiştir. Geleceğin toplumlarında etik değerlerin neler üzerine inşa edileceği toplumsal normların nasıl oluşacağı ve nelerden besleneceği soru işareti olarak kalmaktadır. Sinema sosyolojisi araştırmaları neticesinde bu sorulara cevap verilebilir. Sosyolojinin bu kapsayıcı yönü göz önüne alındığında Transhümanizm hareketinin araştırılması önem teşkil etmektedir. Ayrıca literatürde konu ile ilgili çalışmaların sınırlı olması ve sosyolojik olarak olayın ele alınmaması konuyu çalışılmaya değer kılmaktadır.

2.4. Literatür Taraması

Transhümanizm kavramı ile ilgili sinema sosyolojisi literatüründe yapılan çalışmalar genel olarak yapay zekâyı içine almakla beraber tez çalışmamızda Transhümanizm kavramına yoğunlaşacağımızdan dolayı yapay zekâ kavramına derinlemesine değinilmemiştir. Bundan dolayı literatür çalışmamız Transhümanizm ve Sinema Sosyolojisi bağlamında sınırlandırılmıştır.

Yetkiner ve Özdemir, “*Sinemada Transhümanizm ve Yapay Zekâ*” (2022), adlı makale çalışmasında evrenin oluşumu hakkında bilim dünyasında kabul edilen bir görüş

olan Big-Bang teorisinin ve pozitivist bilim anlayışının canlılar hakkındaki evrimci bakış açısından bahsetmektedirler. Bu makalede adı geçen yazarlar Homo-Sapiens, Transhümanizm ve Posthümanizm kavramları çerçevesinden hareketle insanlık tarihinin başka bir form kazanabileceği düşüncesini tartışmayı ve açıklamayı amaçlamışlardır. Çalışmada Transhümanizm düşüncesinin, insanı ileri teknoloji ile beraber daha gelişmiş bir varlık haline getirme amacı taşıdığından bahsedilmektedir. İnsanın daha gelişmiş bir varlık olabileceği düşüncesinin temel dayanak noktası ise biyo-teknoloji, genetik mühendisliği ve yapay zekâ gibi ileri teknoloji ile mümkün olabileceğine değinilmektedir. Sinemada Transhümanizm kavramının etkilerinin hem içerik hem de biçimsel olarak iki farklı şekilde ele alındığına değinilir. Ayrıca yapay zekânın sinemadaki rolü incelenerek yapay zekâ teknolojisinin kullanımının toplumsal etkilerinden bahsedilir. Bu açıdan bilim kurgu filmlerinde Transhümanist temaların sıkça görüldüğü ve insanın gelecekte teknoloji ile beraber nasıl bir boyuta evrileceğine değinilir.

Ahmet Dağ, “*Sinema ve Romanda Transhümanizm: ‘Blade Runner’ Filmi ve ‘Neuromancer’*” (2018) adlı makale çalışmasında Transhümanizm kavramı hakkında yapmış olduğu araştırmalar ve kaleme aldığı çalışmalarla literatüre önemli katkılarda bulunur. Dağ, bu çalışmasında Transhümanizmin sinema ve edebiyat alanındaki yansımalarını incelemektedir. Blade Runner filmi üzerinden Transhümanizm kavramının analizi yapılmaktadır. Yazar transhümanizm teması işleyen roman ve filmlerin abartılı olabileceği ve gerçekliği yanıltabileceğini belirtir. Örneğin, 2001: A Space Odyssey gibi eserlerin geleceği yanlış tahmin ettiği ve Transhümanizmi abarttığı ifade edilir. Bu eserlerin her ne kadar gerçekliği abarttığı ifade edilse de transhümanizm kavramına katkılarının da olduğunu altı çizilmektedir. Film analizinden sonra Neuromancer kitabına değinen Dağ, bu romanda bir bilgisayar korsanının hikâyesinin ve Transhümanizm temalarının işlendiğinden bahseder. Japonya’nın distopik geleceğinde geçen hikâye teknolojik gelişmelerin insan-makine ilişkileri üzerindeki etkisine değinir. Çalışmada ele alınan kitap ve sinema filmi insanların yapay zekâ ile olan ilişkilerini teknoloji ve güç üzerinden tartışır. Genel olarak makalede, Transhümanizmin sinema ve edebiyattaki yansımaları incelenirken, Blade Runner ve Neuromancer gibi eserlerin temaları derinlemesine ele alınır. Ayrıca yazar bu eserlerin insan-makine ilişkisini, teknolojinin etkilerini ve geleceğe dair çeşitli görüşleri nasıl yansıttığını analiz eder.

Ahmet Dağ “*Hümanizmin Radikalleşmesi Olarak Transhümanizm*” (2017) adlı makalesinde, İnsanlık tarihinden itibaren devam eden arayış çabasını mitolojiden bilime

geniş bir yelpazede ele almaya çalışır. Bu çalışmada insanın mevcut normlara karşı anekdotları, bu normlara karşı ilerlemeci yönü ve bir varoluş çabası içinde bulunduğu sürecine değinilir. Çalışmada ilk olarak Hz. Âdem ve Prometheus' a kadar olan hikâyeler incelenir ardından Rönesans'tan aydınlanma çağına, endüstrileşmeden kapitalizmin doğuşuna kadar olan değişim ve dönüşüm analiz edilir. Makalede insanın evrimi felsefi, dini ve bilimsel bakış olmak üzere üç farklı açıdan incelenmeye çalışılır. Ortaçağ Hristiyanlığının insan-tanrı ilişkisinden modern düşüncenin oluştuğu dönemlere kadar geçen süreçte insanın metafizikten yoksun maddi bir varlık olması tartışılır. Ayrıca Hristiyanlıkta insanın tanrılaştırılma kavramı ve hümanizmin radikalleşmesi olarak Transhümanizm kavramı detaylıca ele alınır. Makalede, insanlığın evrimi, teolojik ve felsefi sorularla iç içe bir şekilde ele alınırken, Transhümanizmin insanlığın geleceğindeki rolünü ve bu fikirlerin bilim, teknoloji, felsefe ve din gibi alanlarla ilişkisi tartışılır.

Yasin Yeşilyurt, *“Posthümanizm ve Bilimkurgu Sineması”* (2017) adlı doktora çalışmasında Amerikan sinemasında son zamanlarda popüler olan bilimkurgu filmlerinde Posthümanizm ve Transhümanizm kavramlarını derinlemesine inceler. Çalışmada Transhümanizmin gelişim aşamalarından önce sanayi devrimi ve aydınlanma döneminin toplum üzerindeki değiştirici ve dönüştürücü yönleri ele alınır. Ayrıca Transhümanizmin dikkat çektiği durum insanın bilgi, teknoloji ve ilerlemeyle olan ilişkileridir. Çalışma, Transhümanizm düşüncesinin 20. yüzyıldan sonra modernitenin, enformasyon ile birlikte değişime uğrayarak teknolojinin büyüleyici bir gelişimi olan yapay zekâ ile değişen insan-makine ilişkilerine yoğunlaşmaktadır. Yeşilyurt, Ortaçağ'dan Rönesans'a ve ardından 21. yüzyıla kadar olan süreçte toplumsal değişimler ve etkileşimlere odaklanır. Bu açıdan da bahsi geçen dönemlerin insan düşüncesi üzerindeki dönüştürücü rolüne değinilmektedir. Tezde, İnsanın doğa ve teknoloji ile ilişkisi Postmodernliğe ve Transhümanizme kadar olan evrimi detaylı bir şekilde incelenir. İnsanın doğaya hükmetme arzusu ve teknolojinin sınırları sorgulanırken Transhümanizm düşüncesinin insanlık için ne tür sonuçlar doğurabileceği tartışılır.

Zafer Özbaş, *“Popüler Sinemada Transhümanist Kahraman: X-Men Serisi Üzerine Bir İnceleme”* (2017) adlı yüksek lisans tezinde Transhümanizmin kökeninden başlayarak farklı disiplinler perspektifinde gelecekteki potansiyel etkilerine dair bir takım çıkarımlarda bulunur. Epistemoloji, teknoloji, insan ve teknoloji ilişkisi, Mit ve Simya gibi bölümlerde insan bilgisinin evrimini, teknolojinin rolünü ve ölümsüzlük arayışlarını ele almaktadır. Aydınlanma çağı ve rasyonel hümanizmin bilimsel düşüncenin gelişimi

üzerindeki etkisi ile beraber eleştirel aklın ve gelişimine vurgu yapılır. Charles Darwin'in evrimsel teorisiyle insanın gelecekteki potansiyelini incelerken, Nietzsche'nin Üstinsan (Übermensch) kavramı ve Fütürizm, Kurgu ve Bilim-Kurgu kavramları ile Transhümanizmin temel felsefi ve kültürel bağlamlarını açıklar. Daha sonraki başlıklarda teknolojinin insanlar üzerindeki potansiyel etkilerine özellikle de yapay zekâ temelli gelişmeler ele alınmaktadır. Transhümanizmin temel kavramları ele alınarak insanın biyo-teknolojik evrimi sonucunda insanın geleceğinin nasıl şekilleneceği tartışılmaktadır. Ayrıca bu çalışmada Transhümanizm kavramı ve geleceği konusu sinema ve edebiyattaki Transhümanist kavramları tarihsel bağlamda nasıl ele alınabileceği tartışılmaktadır.

Mustafa Evren, “*Transhümanizm ve Yapay Zekâ Bağlamında “Transcendence 2014” (Evrin) Filminin İncelenmesi*” (2022), adlı makalesinde giriş bölümünde yapay zeka teknolojisinin gelişimi ile birlikte bilim kurgu filmlerinin gelişimi ve önemi vurgulanmaktadır. Transhümanizm kavramı incelenerek, insanın sınırlarını aşma idealini teknoloji aracılığı ile mümkün olabileceği fikriyle gösterilmeye çalışılmıştır. Ray Kurzweil' in görüşlerine yer verilerek teknolojik değişimin insan yaşamını nasıl etkileyebileceği ve tekillik aşamasının ne anlama geldiği açıklanmıştır. "Transcendence" filminde, yapay zekâ ve teknolojinin insanlık üzerindeki etkileri yansıtılmaya çalışılmıştır. Will Castor' ın yapay zekâyâ dönüşmesi ve bunun insanlığın geleceği üzerindeki tartışmayı güçlendirmesi, filmdeki temel konulardan biridir. Film, yapay zekânın insan yaşamına getirebileceği faydaları ve tehlikeleri derinlemesine göstererek, bilim kurgu türünün önemli bir örneğini sunmaktadır. Sonuç olarak bu çalışmada bilim kurgu filmleri üzerinden transhümanizm ve teknolojik gelişmedeki yapay zekâda gelinecek noktanın insanlığın geleceğine dair etkileri tartışılmıştır.

Nuriye Çelik, “*The Bothering Man Filminde Post-Hümanizm ve Transhümanizm Sorgulamaları*” (2020) adlı makale çalışmasında Özne kavramının değişen anlamı çağdaş sosyoloji kuramları çerçevesinde post-hümanizm ve trans-hümanizm kavramları üzerinden ele almıştır. Çalışmanın başında Rönesans dönemi ile beraber ortaya çıkan hümanizm ve insan merkezli düşünce sistemleri üzerinden insanın önemi ve değeri üzerinde durulur. Post-hümanizm, sosyolojik ve felsefi bir bakış açısı sunmakla birlikte aynı zamanda toplumsal yapıları, iktidar ilişkilerini ve normları farklı bir perspektiften sorgulamanın önünü açmaktadır. Ayrıca post-hümanizm, Goffman' ın damgalama teorisi gibi sosyolojik yaklaşımlar, post-hümanizmin insan tanımını ve toplumsal ilişkileri nasıl etkilediğini anlamak için referans alınabilir. Çelik, Modern kent yaşamındaki yabancılaşmaları ve

simülasyona uyum sürecini incelerken, post-modern toplumun özne kavramını nasıl etkilediğini ve gelecek toplum tipolojilerini analiz etmek için önemli bir çerçeve sunar. Postmodernizmin öznelere ve gerçekliğe bakış açısının incelendiği çalışma, çağdaş öznenin konumunu ve geleceği tartışması bakımından önem taşımaktadır.

Ümit Harun Akkaya, “Ölümsüzlük Arzusu ve Dijital Çağda Yeni Açılımlar: “Upload” Televizyon Dizisi Örneği” (2022) adlı makale çalışmasında "Upload" adlı televizyon dizisi üzerinden ölüm sonrası yaşam kurgusunun dijitalleşme ve teknoloji ile ilişkisini ele almaktadır. Dizide, ölüm sonrası yaşamın sanal bir cennet olarak tasvir edilmesi ve bu sanal gerçekliğin ekonomik ve sosyal dinamiklerle nasıl etkilendiği işlenmektedir. Ayrıca, teknolojinin ilerlemesiyle birlikte ölüm ve ölümsüzlük kavramlarının yeni boyutlar kazandığı, artık ölüm sonrası yaşamın dijital bir formda var olabileceğine dikkat çekmektedir. Yazar çalışmada Posthümanizm ve Transhümanizm gibi kavramlar da ele almaktadır. Bu kavramların, nanoteknoloji, klonlama ve yapay zekâ gibi teknolojilerin birey üzerindeki etkilerinin nasıl olabileceğini tartışmaktadır. Çalışmada dikkat çeken diğer bir durum ise din ve teknoloji arasındaki ilişkinin tartışıldığı bölümdür. Yazar bu bölümde dijital çağın ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, ölüm sonrası yaşamın dijital ortamlara aktarılmasının felsefi ve dini soruları gündeme getirdiğini tartışmaktadır. Bu açıdan ölüm sonrasında yaşamın dijitalle aktarılması konusu “medya”, özellikle dijital televizyonlar, dinin toplumdaki rolünü ve ölüm sonrası inançları şekillendirmedeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca, "Upload" dizisi ve benzeri yapımlar, insanın ölümsüzlük arayışını teknolojik ve dini açıdan ele alarak, yaşam ve ölüm kavramlarının dijital çağda nasıl yeniden tanımlandığını kurgusal bir yöntemle gözler önüne sermektedir. Medya ve din arasındaki ilişkiyi de göz önünde bulundurarak, insanın ölüm sonrası inançlarını ve değerlerini nasıl şekillendirdiğine dair birtakım çıkarımların yapılmasına olanak tanımaktadır.

Yapılan literatür taramalarına ek olarak, Nathaniel D. May “Wake Forest University’de” tarafından yazılan “*Transhumanism in Film*” (May, 2014) adlı yüksek lisans çalışmasında çalışmada konu edinen Blade Runner I filminin analizinin yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada araştırmacının yaptığı filmin analiz kısmı ilk olarak Blade Runner I filminin hikâyesini anlatmakla başlamaktadır. May, “Reaction” başlığında ise Blade Runner filmindeki Transhümanizm temalarını film analizini sahnelerle desteklememekle birlikte Transhümanizm okumasını bazı sahneler üzerinden yapmaktadır. Bu çalışmada ise analizi

yapılan Blade Runner I'in film analizi May' in çalışmasından farklı olarak her sahnede geçen Transhümanizm düşüncesinin yansımaları analiz edilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN METODU

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışma nitel araştırma modeline göre temellendirilmiştir. Araştırmacılara geniş bir araştırma alanı imkânı sunan nitel araştırma modeli üzeri literatürde farklı tanımlara rastlamak mümkündür. Nitel araştırma, nicel araştırmalara göre küçük örneklem gruplarını ele alarak çalışmanın derinliğini ve özgünlüğünü ön planda tutma yöntemidir (Baltacı, 2019). Nitel araştırmalar sonucunda elde edilen veriler yoruma açıktır. “Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir”(Yıldırım & Şimşek, 2008). Çalışmada Transhümanizm kavramının sosyolojik arka planına ilişkin konular ele alınmaya çalışılmıştır. Dünyadaki hızlı teknolojik gelişmelerle beraber Transhümanizm kavramının bir düşünce sistemi haline gelmesi ile beraber nitel araştırma tasarımına göre sinema sosyolojisi disiplini altında konuyu ele almak çalışmaya genel bir yaklaşımı mümkün kılacaktır.

3.2. Araştırmanın Veri Seti

Çalışmanın veri seti, çalışmanın içeriğine uygun olduğu kanaatine varılan amaçlı örneklem seçilmiştir. Amaçlı örneklem bağlı farklı alt teknikler mevcuttur. Bu çalışmada ise tipik durum örnekleme seçilmiştir. Tipik durum örnekleme, Örneklemin araştırma problemi ile ilgili olarak evrende yer alan çok sayıdaki durumdan tipik olan biriyle oluşturulmasıdır(Büyüköztürk, 2012). Çalışma Transhümanizm ile ilgili filmler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Film seçimleri konu ile ilgili bir grup film içerisinde çalışmanın amacına uygun olarak üç film seçilmiştir. Dolayısıyla çalışmaya uygun olan filmler seçilerek amaçlı örneklem kullanılmıştır. “Amaçlı örneklem, yapılacak olan çalışmanın amacına bağlı kalacak şekilde bilgi açısından en zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına imkân sağlar” (BüyükÖztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2020).

3.3. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi

Bu çalışmada veri toplama olarak nitel araştırmadaki doküman incelenmesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma ile ilgili bağlantılı olduğu düşünülen ve Transhümanizm kavramına ilişkin veriler barındıran üç film örneği üzerinden kavramın toplumsal yansımaları açığa kavuşturulmaya çalışılacaktır. “Doküman incelemesi araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar”(Yıldırım & Şimşek, 2008, s. 287). Çalışmanın bu aşamasında doküman incelemenin adımlarına dikkat edilerek araştırma yapılacaktır. Doküman incelemesinin aşamaları: - Dokümanlara ulaşma, - Orijinalliğini kontrol etme, - Dokümanları anlama, - Veriyi analiz etme ve - Veriyi kullanma şeklinde beş aşamadan oluşmaktadır(Sak, Şahin Sak, Şendil, & Nas, 2021).

3.4. Araştırmanın Veri Analiz Yöntemi

Sosyolojide araştırma yöntemleri nitel ve nicel olmak üzere iki başlık altında yapılmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi olan doküman incelenmesi seçilmiştir. Genel olarak doküman incelenmesi yönteminde içerik ve tematik analizler kullanılmakla birlikte göstergebilim tekniğinden de yararlanılabilmektedir (Sak, Sak, Öneren Şendil, & Nas, 2021, s. 236).

3.5. Araştırmanın Temel ve Alt Problemleri

Günümüzde teknolojinin giderek gelişmesi ile birlikte toplumsal değişimin ivme kazanması toplumsal düşünce üzerinde değişimlerin önünü açmaktadır. Kimi zaman bu değişimler mikro boyutta tartışmaların doğmasına öncülük etmekle birlikte yeni bir düşünce sisteminin de temellerini atmaktadır. Teknolojinin insan hayatındaki önemi göz ardı edilemeyecek boyuta gelmesi ve yapay zekânın her geçen gün giderek daha da gelişmesi toplumsal değişimi önceki dönemlere göre daha farklı bir boyuta taşımıştır. Yaşanan bu toplumsal değişimlerden hareketle çalışmada Transhümanizm eleştirisi sinema sosyolojisi bağlamında yapılmaya çalışılmıştır. 21. yüzyıl paradigması sinema sosyolojisi üzerinden yapay zekânın gelmiş olduğu nokta da veya gelecekte toplumsal değişime etkisi aşağıdaki sorular çerçevesinde incelenmektedir;

- ✓ Söz konusu filmlerde yapay zekâ ve birey ilişkisi toplumsal değişimi ne boyutta etkilemiştir?
- ✓ Söz konusu filmlerde bireyler ve yapay zekâ arasındaki ilişkinin hangi boyutlara varabileceği ile ilgili nasıl mesajlar verilmiştir?
- ✓ Söz konusu filmlerde birey ve yapay zekâ arasındaki ilişki teknolojiye olan bağımlılığı nasıl ele almıştır?
- ✓ Söz konusu filmlerde gelecekte insanı ve toplumu neyin beklediğini nasıl ele almıştır?
- ✓ Söz konusu filmlerde modern paradigmanın hümanist insan anlayışından post modern paradigmadaki Transhümanist insana geçiş nasıl işlenmiştir?

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmada amaçsal örnekleme ile konuyu açıklamaya yardımcı olacağı düşünülen üç film ele alınmıştır. Çalışmadaki Transhümanizmi ele alan filmlerin sayısı üç film ile sınırlandırılmıştır.

4. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

4.1. Sinema Nedir

Sinema, Fransızca kökenli olan cinématographe (sinematograf) kelimesinin kısaltılması olan cinéma kavramından gelmektedir. Cinématographe kelimesi Yunancada “hareket” anlamına gelen “kine” ve “yazmak” anlamına “graph” sözcüklerinin birleşimi olan hareketle yazma anlamına gelmektedir (Serdaroğlu, 2016, s. 118). Resimlerin şu anki slayt gösterimi gibi art arda geçişlerini sağlayan sinematografin icadı sinemanın ilk temellerini oluşturmuştur. Teknik bir icat olarak sinematografin keşfinden sonra sinemanın gelişimi 19. yüzyılın sonlarına dayanmaktadır. Sinema, ilk kez 1895 yılında Paris’te bir mekânda Lumière kardeşler tarafından “Trenin Gara Gelişi” adlı kısa bir film ile başlamıştır (Nuyan, 2010, s. 130). Başlangıçta izleyicilerin korktuğu ilk sinema deneyimi zamanla büyük bir ilgi görmüştür. Bunun üzerine Lumière kardeşler ile birlikte yeni yönetmenler de ortaya çıkmıştır. Aynı yıllarda Thomas Edison da kinetografiyi icar eder. Bundan dolayı bir dönem sinemanın asıl başlangıcının ne zaman ve kim tarafından olduğu tartışmalara yol açmıştır. Ancak bugün sinema tarihçileri sinemanın başlangıcını Lumière kardeşlerin sinematografi olarak kabul etmektedirler. Bununla beraber sinemanın temelleri daha da eskiye dayanmaktadır. Yerleşik hayata geçen ilk insanların ateş başındaki gölge oyunları bir kurgu üzerinden canlandırma yapılmasının ilk örneğidir. Daha sonrasında zoetrope icat edilmiştir. Zoetrope, sınırlı sayıda çekimi olan kare fotoğrafların arka arkaya hızlı bir şekilde geçmesiyle hareket ediyor gibi gösterilmesini sağlayan bir icattır. Bu icatta kullanılan ilk resim ise koşmakta olan bir atın birden fazla görüntüsü alınarak buraya yüklenmiş ve görseller hızlı geçince at koşuyormuş gibi gösterilmektedir. Daha sonrasında da sinematografi ile birlikte sinemanın ilk adımları atılmıştır. Sinema başlangıçta sanat temelinde yapılmaktadır. Bu sırada ışık, kurgu ve ses gibi birçok özellik kazanmıştır. Zaman içerisinde toplumsal birçok hareket gibi sinema sektöründe de ciddi değişimler meydana gelmiştir. Sinemanın ortaya çıktığı ilk dönemler ile sinemada şuan geline nokta mukayese edildiğinde geline aşamada değişimlerin temel tetikleyicisinin teknolojiye olağanüstü gelişmeler olduğu söylenebilir. Sinema hem kullandığı araçlar bakımında teknolojik olarak hem de işlediği konular açısından tür ve içerik olarak önemli gelişmeler yaşamıştır. Günümüzde sinemada kullanılan çok fazla kamera ve diğer araçlar bulunmaktadır. Bu sayede yönetmenler kusursuza yakın filmler işlemeyi başlamışlardır.

Son yıllarda artırılmış gerçeklik de kullanılarak filmlerde istenilen tüm görüntüler kullanılabilir.

Sinemada kullanılan materyaller dışında ele alınan konularda önemli bir yer tutmaktadır. Konular ilk yıllarda tamamen spontane olabiliyorken zamanla kurgular dizisi hazırlanmıştır. Bugün ele alınan bazı konular ile birçok döneme ve konuya ışık tutulmaktadır. Sinema zaman zaman sosyal, bireysel, tarihsel, sanatsal ve politik gibi konularla ilgili olmaktadır. Bu noktada sinema bazı konuları eleştirmek veya açıklamak adına bir araç olabilmektedir. Sinema zamanla gişe ve bağımsız sinema olarak ikiye ayrılmıştır. Thomas Edison’ın öncülüğünde bir araya gelen ve önemli bir yapım şirketi olan “Edison Yatırım Ortaklığı” adında oluşan birliğe girmeyi reddeden yapım şirketleri bir süre sonra “bağımsız” olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Çakan, 2014). Gişe filmlerinde ise adından da anlaşılacağı üzere önemli olan gişede başarı elde edebilmesidir. Bundan dolayı fikir aşamasındayken de gişe filmi olduğunu gösteren bir sinema alanıdır (Yılmaz, 2019).

4.1.1. Toplumsal bir kadraj olarak sinema

Sinema günümüz itibariyle ele almış olduğu sınırsız konu bakımından çok fazla alana gerekli kaynaklar sunabilmektedir. Bu sayede sosyal bilimlerdeki birçok disiplin, ele almış oldukları konuları görsel, işitsel ve duygusal olarak da zengin olan sinema aracılığıyla incelenebilmektedir. Tarihi çok eskilere dayanmayan sinema yavaş yavaş birçok alana entegre olmaya başlamıştır. Günümüze kadar gelmiş olan her detayı kullanabilecek ve bunu beyaz perdeye yansıtma da önemli bir araç olmuştur (Çevirir & Yakışan, 1994, s. 132). Ayrıca gelecek ile ilgili konularda da ütöpik veya distöpik sınırsız film çekilebilme imkanı sunması bakımından önemli bir araç olduğu belirtilmektedir. Birçok alana değinen sinema, sosyal bilimler alanında da önemli bir yer tutmaktadır. Hem toplumları hem de bireyleri ele alan filmler bulunmaktadır. Bu filmler sayesinde insanların geçmişteki bir olaydan ne denli etkilendikleri ya da gelecekte insanlığı neyin beklediği ile ilgili kaynaklar da sunmaktadır. Sinema toplumun bir parçası olup diğer sanatlar gibi ona bağlı bir şekilde değişim göstermektedir (Güçhan, 1993, s. 52). Kimi zaman toplumla değişen, sinema bazen de değişimin öncülüğünde rol oynayabilir. Sosyoloji insanın içinde olduğu olumlu ya da olumsuz etkilendiği her türlü konuyla ilgilenmektedir. Sinema da bu noktada konularla ilgili sosyolojiye kaynak sağlaması bakımından önemli bir sanat dalıdır.

Modern çağın popüler bir gelişim ürünü olan sinema, süreç içerisinde önemli bir alan haline gelmiştir. Sinemanın süreç içerisinde önem kazanmasının tetikleyici unsuru toplumsal gerçeklikten beslenmesidir. Toplumsal bir etki aracı olarak sinema zaman içerisinde hem toplumsal davranışları etkilemiş hem de toplumsal davranışlardan etkilenecek farklı kurgularla işlenecek konu zenginliğini ortaya koymuştur. Filmler, toplumun ve bireyin yaşamından gizli tutulan hikâyelerin bilinç dışından perdeye yansımalarıdır. Filmler aynı zamanda bireylerin gizli tutulan hikâyelerini anlamlandırmaları ve kabullenmeleri adına sunulan bir imkândır. Bireye sunulan bu imkân ile birlikte birey trajik durumunun gerçekliği ile yüzleşme fırsatı bulabilmektedir. Dolayısıyla birçok insan ürünü gibi sinema filmleri de yaşamın kurgusal bir yansıması olabilmektedir (Özbey & Cumaoğlu, 2021, s. 87).

Sinema, toplumdaki birçok fikir akımı, hareket ve olgular gibi zaman içerisinde değişime uğramıştır. İnsan yaşamında giderek önemli bir yer edinen sinema, geçmişten geleceğe birçok konuyu referans edinmesi açısından önemli bir alan haline dönüşmüştür. Teknik gelişimlerden önce sinema, ilk çıktığı dönemlerde basit gündelik konuları referans edinmiştir. Teknolojinin gelişimine paralel olarak sinemanın konu edindiği olaylarda da değişiklikler meydana gelmiş ve bilimsel temelli kurgu filmlerinin gösteriminde artış olmuştur. Sinemadaki gelişmelerle birlikte sinemanın birçok alanla ilişkilendirildiği görülmektedir. Özellikle de bu alanların başında sosyolojinin geldiğini söylememiz mümkündür. Tarihsel süreçte sinemaya konu olan olayların dönüşüme uğraması, gösterime çıkan filmlerin sosyal olaylardan beslenmesi ve kimi zaman da sosyal olaylarda tetikleyici unsur olması sinema-toplum ilişkisi bakımından sosyoloji bilimine çalışma zenginliği katmıştır.

Sinema, toplumsal yaşamın beyaz perdede kurgusal bir bütünlükle yansıtıldığı bir alan olarak geçmişe dair tarihsel bir belge niteliği taşımakla birlikte geleceğe yönelikte birtakım çıkarımların bulunulmasında rol oynamaktadır. Sinema, sanatın diğer dalları gibi içinde filizlendiği toplumun kültürel yapısını ve tarihsel gelişimini kendine referans edinerek icra edilmektedir. Sinema aynı zamanda zaman içerisinde toplumsal olgularla birlikte değişen toplumsal ilişkileri, değişen yaşam tarzlarını, toplumsal duygu ve deneyimlerini aktaran en etkili iletişim araçlarından biri haline gelmiştir.

Sinema, toplumsal belleği oluşturmada, biçimlendirmede ve bireye geleceğe dair çıkarımlarda bulunmasını sağlayacak önemli bir faaliyettir. Filmler, toplumun kültür yapısından izler taşımakla beraber çekildikleri dönemin birer yansıması olabilmektedir

4.1.2. İdeolojik bir aygıt olarak sinema

İdeoloji kavramı gerek sosyal bilim literatüründe gerekse de sosyoloji literatüründe oldukça kapsamlı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İdeoloji kavramı, toplumda kabul görmüş düşünce yapılarının yeniden sorgulanmasının önünü açmıştır. 18. yüzyıl Aydınlanma döneminin temellerini oluşturmakla birlikte ideoloji kavramı bu dönemin düşünsel atmosferi de değiştirmiştir. Dolayısıyla ideoloji kavramının modern öncesi geleneksel aristokratik toplumlarda burjuvazinin feodalizme karşı verdiği mücadeleler sırasında ortaya çıktığı söylenebilir (Larrain, 1995, s. 21). Aydınlanma Çağı'nın ve Fransız Devrimi'nin toplumsal sonuçları bağlamında ideoloji kavramı düşünüldüğünde insanların toplumsal meselelere karşı düşünce biçimlerini, inançlarını ve toplumsal normlarını nasıl algıladıkları hakkında kilit rol oynadığı belirtilebilir. İdeoloji kavramı olarak sosyal bilim literatüründe en karmaşık kavramların başında geldiği söylenebilir. Çünkü özü itibarı ile ideoloji bireyler tarafından içselleştirilen fikirlerin geçerliliğini sorgular. David Mclellan' a göre ideoloji bazı önemli hususlar dışında zihinlerde her zaman kötü bir çağrışım uyandırır. Bu açıdan bakıldığında ideolojik olarak görünen düşünce başkasına ait fikirler bütünüdür. Çünkü birey içgüdüsel olarak benimsediği fikirlerin kaygan bir zemine oturtulduğu iddiasını reddeder (Mclellan, 2005, s. 1). Bundan dolayı ideolojiler analogik olarak ağız kokusuna benzetilir. Karşısındakinin ağız kokusunu alan biri kendi ağzının kokmadığını iddia edebilmektedir.

Sosyolojik açıdan ideoloji kavramı irdelendiğinde akla ilk gelen sosyolog kendisinden sonra ideoloji kavramı üzerine analizler yapan sosyal bilimcilere referans olan Karl Marx' tır. Marx ideoloji kavramına egemen sınıfın hâkimiyetinde olan ekonomik güçle ilişkili bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Marx' a göre bir toplumdaki hâkim olan düşünce ekonomik üretim araçlarını elinde bulunduran egemen sınıf tarafından şekillenmektedir. Çünkü egemen sınıf hâkimiyeti altında bulundurduğu ideolojik aygıtlar aracılığı ile kendi düşüncelerini halkın benimsemesi için kullanır (Medin & Kaymak, 2021, s. 157). İdeoloji ile ilgili olarak kimi zaman zihinlerde ekonomik pratiklerle ilişkili fikirlerden oluştuğu düşüncesi kastedilir. Buradaki kasıt insanın içinde bulunduğu ekonomik koşulların egemen sınıfın anlayışının sonucu olarak kabul edilebilmesidir. Dolayısıyla ideoloji fikri zihinlerde oluşan tasavvurlarla oluşacağı gibi felsefi, politik, dini vb. aygıtlardan da beslenmektedir (Tosun, 2007, s. 113). Egemen sınıfın düşünce sistemi

olarak ideoloji kavramı Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından yazılan “Alman İdeolojisi” adlı eserde şu cümle ile açıklamaktadır:

“Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda, egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen zihinsel güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, zihinsel üretim araçlarını da emrinde bulundurur” (Marx & Engels, 1992, s. 70).

Marx ve Engels’ in ideoloji kavramını toplumdaki egemen sınıfın düşüncelerini temsil ettiği görüşü ekonomik gücü elinde bulunduran kimselerin toplumun düşünce yapısına ne denli etki ettiğini göstermektedir.

İdeoloji kavramı üzerine bir takım fikirlerle kavramın zenginleşmesini sağıan bir diğıer isim ise İtalyan düşünür Antonio Francesco Gramsci’ dir. Gramsci’ nin çalışmalarındaki en önemli detaylardan biri hegemonya kavramıdır. Gramsci, hegemonya kavramını iktidar, kültür ve ideoloji gibi yapılarla temellendirerek açıklamaya çalışır. Gramsci’ nin hegemonya kavramına ulaşması Marx’ ın ön gördüğü ve üzerinde durduğu sosyalist devrimin analizine dayanır. Çünkü Gramsci’ ye göre azınlıkta olan egemen sınıfın zora başvurmadaan çoğıu kontrol altında tutabilmesi ve bu kontrolün nasıl sağılanacağı hegemonya kavramı ile açıklanabilir (Karaçay Arın, 2020, s. 72).

İdeoloji, kapsamlı bir düşünce sistemi olduğundan dolayı kavrama ilişkin tanımlamalar ve yaklaşımlar farklılık göstermektedir. Kavramın kullanışlı ve bir biri ile örtüşmeyen farklı anlamlarının olması tarihsel olgularla birlikte örölmüş motifli bir desen ortaya koymaktadır. Kültür teorisi uzmanı ve Marksist kuram üzerine çalışmaları olan Terry Eagleton’ ideoloji kavramının tanımına ilişkin çeşitliliğini gelişi güzel bazı tanımlamalar yaparak şu şekilde sıralamaya çalışır;

- (a) toplumsal yaşamdaki anlam, gösterge ve değlerlerin üretim süreci;
- (b) belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi;
- (c) bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya yarayan fikirler;
- (d) bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya hizmet eden yanlış fikirler;
- (e) sistemli bir şekilde çarpıtılan iletişim;
- (f) özneye belirli bir konum sunan şey;
- (g) toplumsal çıkarlar tarafından güdülenen düşünme biçimleri;
- (h) özdeşlik düşüncesi
- (i) toplumsal olarak zorunlu yanılısama;
- (j) söylem ve iktidar konjonktürü;

- (k) içinde, bilinçli toplumsal aktörlerin kendi dünyalarına anlam verdikleri ortam;
(1) eylem-amaçlı inançlar kümesi;
(m) dilsel ve olgusal gerçekliğin karıştırılması;
(n) anlamsal [semiyotik] kapanım;
(o) içinde, bireylerin, toplumsal yapıyla olan ilişkilerini yaşadıkları kaçınılmaz ortam;
(p) toplumsal yaşamın doğal gerçekliğe dönüştürüldüğü süreç (Eagleton, İdeoloji, 1996, s. 18).

İdeolojiye ilişkin tanımlar irdelendiğinde kavramın aslında toplumsal düşüncenin temelini oluşturmada kilit rol aldığını aynı zamanda yönlendirici bir rolünün de olduğu söylenebilir.

İdeoloji kavramının yayılma sürecine bakıldığında 19. Yüzyıl ve 20. Yüzyıldaki sosyal olguların etki ettiği görülmektedir. Bu etkiler sosyolog Şerif Mardin' e göre üç ana gelişme ile ilintilidir. İlk olarak ideoloji çalkantılı bir dönemde önem kazanarak gelişmiştir. İkinci olarak iletişim araçlarının gelişimi ve eğitim sisteminin değişimi ile birlikte aydın kesimlerin toplum adına fikir üreticisi olarak önem kazanmalarındır. Çünkü 19. yüzyılda yaşanan sosyal olaylar ideolojik fikir ve tavırların oluşmasında etkili olmuştur. Üçüncü olarak ise Endüstri çağında yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümlerin aydınlar üzerindeki etkilerin neticesinde, ideolojik düşüncenin temellenmesi ile şekillenmesidir (Mardin, 1992, s. 132). Bu bağlamda ideoloji farklı toplumsal olayların gelişimi sonucunda ortaya çıkmıştır. Toplumda yaşanan kültürel çatışmalar, ekonomik ilişkiler ve politik durumlar gibi benzer gelişmeler ideoloji kavramının gelişmesinde rol almıştır.

İdeoloji kavramı üzerine çalışmalar yapan bir diğer isim ise Louis Althusser' dir. Althusser (Althusser, 2003), ideoloji kavramı üzerine olan fikirlerini genel olarak “İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları” eserinde detaylı bir şekilde irdelemiştir. Bu eserde Althusser, devletin toplum üzerinde hâkimiyetini sürdürülür kılması adına bir takım ideolojik aygıtlar ile başardığına değinmektedir. Bu açıdan hareketle Althusser' e göre devletin ideolojik aygıtları egemen düşüncenin devam ettirilmesi için kimi zaman baskı unsurları kullanılırken kimi zamanda ideolojik politikalar kullanılmaktadır. Devletin baskı unsurları Althusser' e göre ordu, polis ve hapishaneler olarak tanımlanırken ideolojik aygıtları ise başta kitle iletişim unsurları olmakla beraber din, eğitim, siyaset ve aile gibi kurumlar olarak tanımlanmaktadır. İdeolojik aygıtlar genel olarak bireyin fikir dünyasında etkili olarak devletin toplum üzerindeki egemenliğini oluşturur. Devletin bir konudaki

politik düşüncesi medya aracılığı ile bireylere aktararak toplumsal fikirlerin yönlendirilmesi ve toplumun ideolojik bilinci üzerinde ne denli etki bıraktığına dair söylemler, medyanın devletin bir ideolojik aygıtı olduğuna örnek olarak verilebilir.

20. yüzyılın ikinci yarısından sonrası için ideoloji kavramının teknikle donanımlı hale geldiği söylenebilir. Teknolojinin ideolojik düşüncüyü yaymadaki en etkili güçlerden biri sinemadır. Sinema, bireylere kimi zaman konfor alanı sunan kimi zamanda bireylerin zihinlerinde yeni fikirler uyandıran bir kültür üretimi işlevi görmektedir. Sinemaya bu perspektiften bakıldığında hem bir sanat dalı hem de kitle iletişim aracı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla insan hayatında bu denli önemli bir işlevi olan sinemayı ideolojik düşünceden ve toplumdan bağımsız düşünmek mümkün değildir.

Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ile birlikte gücü elinde bulunduran egemen sınıf kitleleri etkisi altına alma ve düşünce sistemlerinde tahakküm kurmak adına medyayı bir araç olarak kullanabilmektedirler. Bu bağlamda filmlere konu olan ufak kültürel değerler ve politik mesajlar izleyicilerin bilinçaltına kolayca işlenebilir (Medin & Kaymak, 2021, s. 157).

4.1.3. Ütopik ve distopik alan sağlaması açısından bilim-kurgu sineması

Bilim kurgu sinemasının kökenine bakıldığında zaman ilk adımların George Melies tarafından atıldığı görülmektedir. George Melies, 1902 yılında Jules Verne ve H.G. Wells'in romanlarından ilham alarak “Ay’a Yolculuk” adlı film ile bilim kurgu sineması tarihindeki ilk filmi çekmiştir. Ardından, 1904 yılında Melies, seyircileri fantastik bir tren yolculuğuna götüren “İmkansız Yolculuk” adlı bir film çekerek bu alandaki gelişimin öncüsü olmuştur. Bu dönemde, tiyatro sahnelerinde denenen “dekor oyunları” ve “stop-motion” gibi teknik uygulamalar, görsel anlamda büyük adımların atılmasına imkan sağlamıştır (Aydın). Ardından bilim kurgu sinemasının gelişimi zaman içerisinde teknolojinin gelişmesi ile birlikte farklı bir boyut kazanarak cazip bir hale geldiği söylenebilir. Fransız yazar Jacques Baudou bilim kurgu kavramını, içinde bulunduğu dönemin bilimsel ve teknolojik gelişimlerinden beslenerek geleceğe yönelik farklı bakış açısı ve bilgi birikimi sunan öğretici bir tür olarak tanımlar (Baudou, 2005, s. 12). Dolayısıyla bilim kurgu sineması, bilimsel gerçeklikten beslenen ve tarihsel seyri geleceğe yönelik olarak farklı senaryolar ile çeşitlendirmesi izleyici üzerinde ütopik ve distopik düşüncelerin oluşmasında etki ettiği söylenebilir.

Bilim kurgu filmlerinin tarihsel gelişimine bakıldığı zaman filmlerinin, çekildiği 1900-1930 tarihleri arasında “Sessiz Filmler” kategorisi altında birkaç sene aralıklarla en az bir tane en çok ta iki tane olmak üzere çekildiği gözlemlenmektedir. 1902 yılında Ay’a Yolculuk ile başlayan bilim kurgu filmlerinin sayıları 1907, 1911, 1917, 1919, 1920, 1922, 1925, 1927 ve 1928 yıllarında bir tane bilim kurgu filmi çekilirken 1916, 1918, 1924 ve 1929 yıllarında ise sadece iki tane bilim kurgu filmi çekilmiştir. Zaman içerisinde teknolojinin gelişimi ile birlikte sonraki yıllarda bilim kurgu filmlerinde artış olduğu gözlemlenmektedir. Bilim kurgu filmlerinin, 1930-1950 yılları arasında ise “Sesli Siyah Beyaz Filmler” kategorisi altında senede en az iki tane çekildiği görülmektedir. 1930-1950 yılları arasındaki bazı yıllarda özellikle 1933, 1936, 1940 ve 1942 yıllarında üç ve fazlası bilim kurgu filmi çekildiği görülmektedir. 1950’ler de ise bilim kurgu filmlerindeki gelişmeler gelecek yıllardaki gelişmelerin nasıl olacağının habercisi niteliğinde gelişim göstererek 1960’lara kadar senede en az altı tane en çok ta on sekiz tane bilim kurgu filmlerinin çekildiği görülmektedir. 1960’lardan 2000’lere kadar bilim kurgu filmleri her on yılda bir olarak gelişimine bakıldığında önceki yıllara göre film sayılarının iki veya üç katına çıktığı söylenebilir. 2000 ve sonrası bilim kurgu filmlerinin gelişimi ise bilişim teknolojisi ve teknolojiadaki büyüleyici gelişmelerle birlikte gişelerde kendisine daha fazla alan ayırdığı gözlemlenebilir (Wikipedia, 2024).

Bilim kurgu sinemasının gelişimine etki eden iki etmenden söz edilebilir. Bunlardan birincisi; Ay’a Seyahat ve Metropolis gibi filmlerdir. İkinci etmen ise özellikle başta Süpermen gibi hayali kahramanların insanlar tarafından yoğun bir şekilde ilgi görmesidir (Demirel, 2007). Bilim kurgu sinemasının zamanla gelişim kat etmesi ile birlikte sürükleyici ve sıra dışı hikâyelerin görsel efektlerle izleyiciyi etkisi altına aldığı gözlemlenebilir. Aynı zamanda bilim kurgu filmlerinin insanların hayal gücünü besleyen en önemli araç haline geldiği de söylenebilir. Geçmişten günümüze bu tarz filmlerin gelişimi ütöpik ve distöpik toplumları ve gelecekte olabileceği ön görülen yeni dünya düzeninin de tasvir edildiği görülmektedir.

Bilim kurgunun ve teknolojinin birbirine nasıl etki ettiği ve hangisinin bu gelişimlerde öncü olduğu konusunun tartışmalı bir durum olduğu belirtilmelidir. Bilim kurgu gerçeğe ve geleceğe dair ütöpik ve distöpik fikirler sunarak zamanın akışını etkileyen bir rol üstlenmektedir. Ayrıca, bilim kurgunun kadim temalarının, bu türün düşünsel derinliğini ve çeşitliliğini yansıttığı söylenebilir. Bilim kurgunun tarihe, topluma, biyolojiye ve insan doğasına dair sorular sorduğu ve geniş bir konu yelpazesine dokunduğu

bilinmektedir (Demir S. T., 2021, s. 52). Bu bağlamda insana ideal toplum tasviri sunma fırsatı veren bilim kurgu filmleri ütopya düşüncesinin temeli olan mükemmel bir toplum hayali çizmektedir. Kimi zaman bilim kurgu filmleri toplumsal değişim ve iyileşme konularına odaklanırken kimi zaman da bilim kurgu filmleri izleyicilere distopik bir tasvir ile geleceğe yönelik bazı karamsar düşüncelerin oluşmasında etkili olur. Örneğin, Christopher Nolan tarafından yönetilen "Yıldızlar Arası" adlı film, insanlığın dünya dışındaki gezegenlere yerleşmesini ve hayatta kalma mücadelesini tasvir ederken, bir ütopyanın peşinden gitme arzusunu yücelten bir örnek sunmaktadır. Ridley Scott tarafından yönetilen "Blade Runner (Bıçak Sırtı)" adlı distopik film izleyicilerde gelişen teknolojinin gelecekte insanlığa verdiği zararlar daha farklı ve karamsar bir örnek sunmaktadır. Ütopik ve distopik düşüncelerin oluşumunda temel faktör olarak bilim kurgu filmleri izleyicilere insan doğasını yeniden düşünme olanağı sunmaktadır. Bu durum izleyicilere insan doğasını anlamak ve insan doğasını yeniden keşfetmek için bir fırsat sunar. Öte yandan bilim kurgu filmleri yapay zeka ve insan-makine ilişkisi üzerine yazılan konuları referans alarak bu gelişimlerin insan yaşamını kolaylaştıracağına dair varsayımlarda sunabilmektedir. Bu varsayımlar ışığında bilim kurgu filmleri bünyesinde alternatif toplum ve toplumsal değişimin ne yönde olacağına dair öngörüler bulunur.

Bazı bilim kurgu filmleri ise gelecekteki dünyayı daha farklı tasvir ederek insanlar arasında hem fiziki hem de sosyal olarak uçurumların olacağını betimler. Örneğin Elysium gibi bilim kurgu filmleri gelecekteki toplum yapısının temelinde eşitsizliğin ve ayrımcılığın olacağını varsayar. Bu açıdan bakıldığında bilim kurgu filmlerinin izleyiciler üzerinde, işlendiği konu bakımından farklı izlenimler bıraktığı söylenebilir.

Ütopik ve distopik düşünce temeli oluşturmada bilimkurgu filmlerinin etkileri toplumsal değişim ve aktivizm ile kendini göstermektedir. Bilim kurgu filmlerin sunmuş olduğu idealler kimi zaman insanlar tarafından gerçeğe dönüşme arzusunu pekiştirmektedir. Nitekim teknolojik gelişmelerin bilhassa da günümüzde yapay zekânın hayret verici gelişimi sonucunda oluşan Transhümanizm düşüncesi bu duruma örnek teşkil etmektedir. Dolayısıyla kimi zaman ütopik kimi zaman ise distopik kurgular barındıran bu filmler izleyicilerde dünyadaki sorunlarla yüzleşme cesareti sunmakla kalmayıp daha iyi bir gelecek inşa etmek için de fikir sunmaktadır. Bu durum bilim kurgu filmlerinin izleyicileri ne derece cesaretlendirdiği ve heyecanlandığı ile görülmektedir. Bir bakıma geleceği şekillendirme kapasitesi bulunan veya geleceğe yönelik varsayım uyandıran bilim kurgu filmleri toplumsal değişim adına kapı araladığı söylenebilir.

4.2. Hümanizm Nedir

14. yüzyılın son yarısında Avrupa merkezli modern yaşamın bir ürünü olan hümanizm, felsefi ve edebi kökenleri bulunan bir kavramdır (Kale, 1992, s. 763). Felsefi temelli bir düşünce olarak hümanizm, insan doğasını rasyonel bir temele dayandırarak doğaüstü hiçbir öğretiye gerek kalınmadan ağıklanabileceğini ve buna bağlı olarak insanın özgürlüğünü ön plana ęıkan bir akımdır (Cevizci, 2005, s. 865). Hümanizm, Orta ağ ve modern ağı bir birinden ayıran Rönesans döneminde ortaya ęıkan bir harekettir. Kilise ve dinin skolastik düşüncesiyle şekillenen insan kavramına karşın Antik dönem insan anlayışını savunan hümanizmin, temel dayanağı Antik ağ filozofu olan Protagoras'ın "İnsan her şeyin lęsdr" sözüne dayanmaktadır. İnsanın özgürlüğünü ve doğasını merkeze alan hümanizm, dogmatik düşüncelerin ve dini öğretileri insan için yetirince kuşatıcı ve kapsayıcı olmadığını düşünmektedir. Bununla birlikte hümanist ğreti Orta ağ' ın düşünce ve eylem sisteminde etkili olan kilise ve din menşeili düşünce yapısının yıkılmasına ve bunun yerine insanı merkeze alan bir düşünce yapısının dizayn edilmesi gerektiğini savunmuştur. Kelime anlamı "yeniden doğuş" olan Rönesans, dönem olarak Antik ağın düşünce sistemini merkeze alarak Orta ağ'ın resmettiği insan prototipinin ve insanın edilgen kılan skolastik düşünce sistemine karşı insanın özgürlüğünü merkeze alan felsefi bir tepkidir. Rönesans felsefesi insanın kendini yeniden keşfetmesi ve skolastik temelli prangalarından kurtulması adına atılan önemli bir gelişmedir.

İnsanın özgürleşmesini ilke edinen Rönesans hareketinin antik dönem eserlerinden hareketle zme kavuşturmaya ęalıřtıęı ilk sorun insan sorunudur. Başlangığta Rönesans daha sonralarında ise hümanizm diye zikredilen insanı merkeze alan bu anlayış Antik dönem eserlerinin filolojik ęalıřması olarak ta bilinmektedir (Fakılı, 2021, s. 22). Hümanizm düşüncesinde Antik temellerin olmasının en büyük nedenlerinden biri M. 5. yüzyıldan itibaren Sokrates ile başlayan tartışmaların daha önceki döneme göre farklılaşmasıdır. Sokrates ncesi felsefe tartışmaları genel olarak varlığın özü üzerine iken Sokrates ile beraber varlık tartışmalarına insan ve toplum temelli sorunlar eklenmiştir. Orta ağ'a gelindiğinde toplumda skolastik düşüncenin hkimiyetinin artması ile birlikte Antik dönem felsefi düşünce anlayışından uzaklaşılması insanın toplum iğindeki edilgenliğini pekişirmiştir. Antik ağın insan merkezli düşünce yapısından Orta ağ'ın skolastik dogmatik düşüncesi ile şekillenen Tanrı merkezli bir toplumsal sistem inşa edildiği bilinmektedir. Orta ağdaki din ve Tanrı merkezli düşünce sistemi ile şekillenen insan

anlayışına bir tepki olan Hümanizm aynı zamanda seküler bir karakter barındırmaktadır. Seküler temelli bir düşünce sistemi olarak Hümanizm, ideal insan prototipinin resmini gözler önüne sermektedir.

18. yüzyılda seküler tartışmaların zenginliği ile birlikte Hümanizmde farklı gelişmeler de olmuştur. Bu gelişmelerden biri hümanizmin amacı olan evrensel ve mükemmel insana ulaşma çabasına Wilhelm von Humbolt tarafından geliştirilen eğitim felsefesidir. Humbolt'a göre temel amaç bireyin eğitilmesidir ve eğitimin temel aracı ise dildir. Dil aracılığı ile mükemmel insanın dünyanın merkezine yerleştirilmesi gerekmektedir. Bu durumun gerçekleşebilmesi adına kaynak alınabilecek en verimli örnekler ise Antik dönemin insan anlayışıdır (Taftalı, 2017, s. 213). 19. yüzyılın başlarında ise hümanizm kavramı İngiltere'de bir önceki yüzyıldaki gibi Antik dönemin etkisi ile şekillenen eğitim anlayışında kullanılmaktaydı. Fransız Aydınlanması ile beraber hümanizm kavramında bazı temel değişiklikler meydana gelmiştir. Toplumsal alandaki makro değişikliklerle birlikte değişime uğrayan insan ilişkileri hümanizm anlayışını insanların bilinçlenmesi adına bir uğraş ve ilke alanına dönüştürmüştür (Tarihselbak, tarih yok). 20. yüzyılda ise Hümanizm anlayışı Bertrand Russel ve Peter Singer gibi filozofların görüşleri ile şekillenmiştir. Bu dönemde hümanist düşüncenin temelinde hiçbir dini öğreti olmadan da ahlaki değerlerin var olabileceği görüşü hâkimdir(Tuba Aydın.com).

Hümanizme dair yapılan bütün tanımlamalar ışığında insan üzerinde kapsayıcı ve hem fikir olunan tanımlamaların tümü hümanizmin ne olduğunu şekillendirmektedir. Bu bağlamda hümanizmin temel ilkesi insanın yüce bir varlık olarak merkeze alınıp insanın ihtiyaçlarına cevap verecek yöntemler geliştirerek olgunlaşmasına ve kurtuluşa ermesine olanak tanımadır (Şeriatı, 2012, s. 45).

Tarihte gelişen birçok fikir akımı ve hareket gibi hümanizm düşünce hareketi de zaman içerisinde değişime uğramıştır. 20 yüzyılın ikinci yarısından itibaren teknolojiye baş döndürücü gelişmelerle beraber hümanist düşüncede dönüşümün başladığı söylenebilir. Felsefi Hümanizm anlayışından teknoloji temelli olan Transhümanizm hareketine doğru bir geçiş olduğu söylenebilir. Dünyada yaşanan son teknolojik ve bilimsel gelişmelerle beraber insanın din ve dogmatik düşünceler karşında doğanın değişimini hedef alan hümanist düşünceden insan doğasının değişimini hedef alan Transhümanist bir harekete(akıma) geçildiği ifade edilebilir.

4.3. Transhümanizm Nedir

İnsan dünya yaşam sahnesinde var olduğu günden itibaren üretebilen bir varlık olarak yaşamını idame ettirmiştir. Geçmiş dönemde insanların günümüz teknolojisinin geldiği noktaya kıyasla ürettikleri, her ne kadar basit icatlar olarak görülse de bu durum insanın teknoloji ile olan ilişkisini eski bir tarihe dayandırdığını kanıtlamaktadır. Tekerleğin icadından üst düzey teknoloji ile donatılmış araçlara, avlanmak için kullanılan aletten nükleer silahlara ve mağaralardan devasa gökdelenlere kadar olan dönüşüm ve gelişim ile birlikte teknik ve zanaat var olmuş ve değişime uğramıştır. Teknoloji ve insan arasındaki varlık ilişkisi bir biri ile ilintili olmakla beraber teknoloji insanın varoluşundan beri insanın en büyük uğraşlarından biri olmuştur. Ağın (Ağın, 2020, s. 15)' in da değindiği üzere insan teknoloji ile beraber gelişim göstererek evrilmiş ve ileriye gitmiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren teknolojideki hayret edici gelişmelerin toplumsal değişimi farklı bir noktaya getirdiği söylenebilir. Bu gelişmelerin en önemli durumlarından biri insan ve teknoloji arasındaki ilişkidir. Bu ilişki gelişen teknoloji ile beraber dönüşüme uğramakta ve geline noktada insanın teknolojisiz yaşayamayacağı düşüncesini oluşturmuştur. İnsan artık teknoloji ile donanımlı hale gelmekte ve teknikle iç içe yaşamaktadır. Bu durum insanın teknolojiye olan bağlılığını da arttırmaktadır. Gelişen teknoloji ile beraber insan düşünce yapısında da değişimler meydana gelmektedir. İnsanın düşünce dünyasında değiştirici ve dönüştürücü bir rol üstlenen teknoloji günümüzde insan yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu durum insan ve teknoloji arasındaki ilişkiyi giriftleştiren yeni bir sürecin başlangıcını oluşturmaktadır. Rönesans dönemimin radikal hümanizm anlayışının 21. yüzyılın teknik çağında Transhümanizme evrilmesi bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Yeni bir toplumsal dönüşüm ve değişim olarak Transhümanizm gelişim sürecinin izleri 14. yüzyılda İtalya'daki tiyatrosal çalışmalara kadar dayanabilmektedir. Batı düşünce dünyası menşei olan Transhümanizm kavramının gelişim sebeplerinden birinin aydınlanma felsefesi olduğu söylenebilir. Aydınlanma çağı ile beraber toplumda hâkim olan düşünce sisteminin temelini oluşturan Tanrı ve din menşei kabuller bilimsel gelişmeler, aklın ışığında sorgulanmaya başlanmıştır. Dogmatik ayrıştırıcı olduğu düşünülen bu yapının sorgulanması sekülerizmin hâkim olmasının önünü açmıştır. Seküler düşünce etrafında şekillenen sorgulayıcı akıl hümanist düşüncenin dönüşümünü tetiklemiş ve radikal bir yapıdan teknolojik bir yapı olan Transhümanizme doğru geçişi sağlamıştır

(Dağ, 2021, s. 17). Transhümanizm kavramı olarak her ne kadar yakın bir tarihe dayansa da teorik ve pratik kökleri 19. ve 20. yüzyıldaki Darwin ve Freud gibi bilim insanlarının çalışmalarına dayanmaktadır (Dağ, 2019, s. 159).

Transhümanizm kavramının ilk olarak kimin tarafından kullanıldığı ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşlerden en baskın olanı ise Hümanist ve evrimsel biyolog olan Julian Huxley tarafından yapılmıştır (Kurt, 2021, s. 20). Transhümanizm kavramının ortaya çıkışı ile ilgili diğer bir görüş ise 14. yüzyıl İtalya'sına dayanmaktadır. İlahi Komedi eserinin yazarı Dante Alighieri tarafından cehennemde başlayıp araftan geçerek cennette tamamlanan yolcuğu tasvir ederken insan bedeninin dönüşüme uğradığına değinmekle birlikte bu dönüşümü "*trasumanar*" kavramı ile açıklaması Transhümanizm kavramının kökenine dair deliller sunmaktadır (Kurt, 2021, s. 21-22). Transhümanizmin her iki kökeninden hareketle hem evrimsel bir izinin olduğu hem de dini temelli bir yönü olduğu görülmektedir. Günümüz teknoloji çağında Transhümanist'e dair yapılan tanımlamaların evrimsel izler barındırdığını yapılan tanımlamalar ışığında söylemek mümkündür. Varoluşsal risk ve antropik ilke üzerine çalışmaları ile tanınan İsviçreli felsefeci Nick Bostrom' a göre Transhümanizm, insan yaşamının daha sağlıklı ve uzun olması, hastalıkların deforme edilmesi, fiziksel ve entelektüel becerilerinin geliştirilmesi adına birtakım teknolojik gelişmeler ışığında insan doğasının dönüşümünü sağlamaktır (Bostrom, 2019). Bostrom' un Transhümanizm tanımı ve görüşünden hareketle transhümanizm düşüncesinin temelinde yapay zeka, biyo-teknoloji ve nano-teknoloji gibi 21. yüzyıldaki ileri teknoloji çalışmalarına konu olan bu alanlar yer almaktadır. Biyolojik olarak eksik ve yetersiz olduğu düşünülen insan evrim sürecinin bir devamı olarak Transhümanizm hareketi ile bu evrimi devam ettirilebilecek ve yaşam daha sürdürülebilir kılınacaktır. Yaşamın daha sürdürülebilir olabileceği düşüncesi transhümanizm hareketinin aslında insan adına sorun çıkartabilecek tüm sorunların önüne geçmek ve insanın ölümsüzlüğü yakalama çalışması arzusunu da beraberinde getirmektedir. Ölümsüzlük arzusu insanlık tarihindeki en eski merak duygularından biridir. Bu duygunun tarihi bundan beş bin yıl önce yazılmış Gılgamış Destanına kadar dayanmaktadır. Bu bağlamda insanın ölümsüzlük arzusuna ulaşma isteğinin binlerce yıl öncesine dayandığını da kanıtlamaktadır.

4.3.1. Hümanizmden Posthümanizme sonsuz insan tasavvuru: Transhümanizm

Hümanizm, Posthümanizm ve Transhümanizm ekseninde yapılan araştırmalar özelde insanın dönüşümü genelde ise toplumun değişimi hakkında farklı bakış açılarını barındırmaktadır. Önceki başlıklarda Hümanizm ve Transhümanizm kavramları hakkında birtakım bilgiler verilmiştir. Bu başlığımızda ise bahsi geçen kavramların insan ile ilgili hem felsefi hem de sosyolojik yorumlar barındırdığı için önce insana ilişkin bazı filozofların görüşlerine yer verdikten sonra Hümanizm, Posthümanizm ve Transhümanizm ekseninde insanın geleceği ele alınacaktır.

İnsan nedir? Sorusu felsefe tarihinde farklı dönemlerde filozoflar tarafından zihinleri meşgul eden ve tanımlanmaya çalışılan ilk sorulardan biri olduğu söylenebilir. Filozofların bu soruya yanıtları farklı perspektiflerden verilmiş olmakla beraber insan tanımına ölçüt olduğu varsayılan birtakım olgularla açıklanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda insan tanımlamaları yapılırken insana münhasır özellikler baz alınıp, insan diğer canlılarla mukayese edilerek farklılıklar ışığında tanımlanmaya çalışılmıştır. İnsana münhasır olan bu özelliklerin başında düşünme, irade ve üretmek gibi eylemler gelmektedir. Bu üç temel kavram doğrultusunda insan düşüncenin ışığında kendi iradesini yönlendirerek üretebilen bir varlık konumunda olduğu söylenebilir. Tarih sahnesinde insan genel olarak bu üç kavramın pratiğe dönüşümü ile yerini almıştır.

Felsefe tarihinde insan üzerine yapılan tanımlamalar genel olarak üç grupta ele alınabilir. Birinci grupta insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikler baz alınırken ikinci grupta Kierkegaard, Nietzsche, Sartre ve Camus gibi filozofların insanı bireysel olarak ele alıp kişi üzerinden insan sorunu açıklanmaya çalışılır. Üçüncü grupta ise felsefede çok fazla yaygın olmayan bir bakış açısı olan insanın eylemleri doğrultusunda yapıp ettikleridir. Kısacası bu anlayışta insanı değerlendirmenin ölçütü uğraş ve eylem pratikleridir (Kılıç, 2012, s. 78-79). Felsefe tarihinde insan tanımlamalarının yapıldığı birinci kategoride Aristoteles ve Augustinos'un insan nedir üzerine görüşleri dikkat çekmektedir. İnsan nedir? Sorusunun cevabı Aristoteles'in eserlerindeki felsefesi ve diğer alanlardaki dâhiyane çabaları cevap niteliğindedir. Fakat felsefi açıdan insan tanımlamalarına bakıldığında insanın ne olduğu yerine aslında nasıl insan olunmalıdır? Üzerine daha fazla kritik yapıldığı söylenebilir. Bu bağlamda Aristoteles'in insan anlayışında üç temel faaliyet bulunur. Bunlar; "*bilme*", "*eylemde bulunma*" ve "*yaratma*"

etkinlikleridir. Aristoteles'in insanı tanımlamak için öne sürdüğü bu üç faaliyetin dayanağı insanın akıl sahibi olması ve konuşabilmesi "dil" ile ilintilidir. Çünkü insanı insan yapan diğer canlılardan ayıran temel faktör ruh değildir bilakis ruhunun bir yanının akıl taşıyıcısı olmasıdır (Ketenci & Topuz, 2013, s. 2-3). Buna karşın Augustinus'un insan anlayışının odağında üç temel öge vardır. Bunlar; "*insanın varlığı*", "*bilme*" ve "*isteme*" yetileridir. Augustinus'un insan olmaya ilişkin görüşlerinin temeli Hristiyanlık inancını oluşturan düşünce sistemi, Platon ve Aristoteles'in düşünce anlayışına dayanmaktadır (Ketenci & Topuz, 2013, s. 8).

Öte yandan Kierkegaard'ın insan anlayışı birey temelli olmakla beraber Aristoteles ve Augustinus'un insan anlayışından farklı olarak kişiyi modern çağdaki etik değerler üzerine kurulu bir anlayıştan ayrı tutar. Kierkegaard'ı felsefe tarihinde öne çıkartan en önemli detay onun bireyci olmasıdır. Felsefe tarihinde insan üzerine yapılan bazı farklı tanımlamalara bakıldığında insan olmanın ilk ölçüt akıldır. Bu anlayıştan hareketle insan, farklı özelliklere sahip bir makine gibi mantıksal işlev gören bir canlıdır. Fakat Kierkegaard'ın felsefe anlayışından önce bilgi, özü itibarı ile öznel bir şey değildir düşüncesi hâkimdir. Bu durum Kierkegaard'ın insan anlayışı ile farklı bir boyuta taşınmıştır. Çünkü Kierkegaard felsefedeki insan tanımlamalarına veya insan anlayışına farklı bir açıdan bakarak öznelliğin hakikatini savunmuştur. İnsan, bu öznellik ve hakikat ilişkisi ışığında hayatını nasıl idame edeceğine dair mutlak değerlere bağlı kalmadan, hayatta neyin uğruna yaşamaya değer olduğunu kendisi karar vermelidir (Gödelek, 2008, s. 360). Buradan hareketle Kierkegaard'ın insan anlayışının temelinde bireyciliğin olduğu söylenebilir.

Felsefe tarihinde insan üzerine yapılan tanımlamalardan farklı bir perspektifle bakan diğer bir filozof ise Friedrich Wilhelm Nietzsche'dir. Nietzsche yaşadığı dönemde felsefeyi ele alış yönü itibarı ile birçok filozoftan fikişsel olarak ayrı tutulmaktadır. Çünkü Nietzsche çağının tüm etik değerlerine ve düşünce sistemlerine karşı savaş açmıştır. Dolayısıyla Nietzsche, karşı çıktığı bu değer ve kabulleri yeniden inşa etme çabasına girmiştir. Nietzsche'nin bu çabalarından biri de insan kavramıdır. "Nietzsche, insanı içgüdüler, dürtüler, ilişkiler ve etkileşimin bir sentezi olarak, diğer bir deyişle insanı toplumsal bir kurgu olarak konumlandırmıştır" (Bayır, 2019, s. 30). Bu konumlandırma ışığında Nietzsche, insanı iki farklı kategoriye ayırır birincisi sürü insanı, ikincisi ise üst insandır. Sürü insanı, toplumda var olan değer ne normları sorgulamadan kabul eden ve bu kurallara göre hayatını idame eden insan tipidir (Alan Sümer, 2018, s. 51). Üstinsan ise

geleneksel ahlak anlayışını insanı köleleştiren bir durum olarak görüp bunlara karşı çıkararak yeni değerler inşa etmeye çalışan kişidir (Alan Sümer, 2018, s. 54). O'na göre üstinsan fiziksel olarak değil zihinsel evrimini tamamlayan insanlara denir. Üstinsan olmanın gereklilikleri ise hiçbir otoriteye, normlara ve kalıplaşmış ahlaki öğretilere bağlı kalmamakla ilgilidir.

Genel olarak felsefede insan tanımlamalarına bakıldığında insan, kavram olarak kendisine ölçüt kabul edilen ilintili kavramlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Fakat Kierkegaard ve Nietzsche ile beraber insan tanımlamalarına farklı bakış açıları gelmiştir. Bu bakış açıları yeni hareketlerin de bir bakıma ortaya çıkmasında tetikleyici olmuştur. Özellikle Hümanizm kavramının teknolojik bir versiyonu olan Transhümanizm hareketinin temellerinin Nietzsche'nin üst insan kavramının da etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Teknolojideki gelişmelerin insan doğası ve toplumsal yapı üzerinde dönüştürücü bir rol oynadığı söylenebilir. Ayrıca dünyadaki doğal dengelerdeki değişimlerinde artması sonucu ekolojik dengenin bozulması ile birlikte Hümanizmin, insan ve doğa ilişkisi bakımından eleştirilmesinin önü açılmıştır. Hümanizm özellikle 20. yüzyıldan sonra insanın doğa karşısındaki egemenliğine dair eleştirilerinde yetersiz kalmış ve değişen dünya düzeninde baş gösteren yeni toplumsal olgular karşısında hümanizmin sınırları eleştirilmeye başlanmıştır.

Günümüzde teknolojideki ilerlemeler ve bilimsel gelişmelerle beraber insanın varoluşu ve insanın sınırları yeniden tartışılmaya başlamıştır. Bu tartışmanın temelinde Posthümanizm düşüncesinin yattığı söylenebilir. Posthümanizm, insan doğasının sınırlarının teknolojik ve bilimsel gelişmelerden beslenerek aşılması gerektiğini savunan kültürel ve felsefi bir harekettir.

Posthümanizm, üzerine literatürde birçok çalışmanın olmasına rağmen net ve kapsayıcı bir tanımının olmaması kavramın aslında çeşitli ve zor bir alan olduğunu kanıtlamaktadır. Posthümanizm akademik bir metinde ilk kez Mısırlı yazar edebiyat eleştirmeni Ihab Hassan tarafından 1977'de "*Prometheus as Performer*" adlı makalesinde kullanılmıştır (Gültekin M. , 2023, s. 67). Posthümanizm 20. yüzyılın sonu 21. yüzyılın başı gibi teknolojinin akılları hayrete düşürecek biçimde gelişmesi ve insan hayatının merkezine alınması ile birlikte insan kavramının yeniden tartışmaya açılmasını sağlayan harekettir. İnsanın teknoloji ile iç içe yaşamasına dair fikirlerin kuramlar bütünü olarak Posthümanizm insana dair açıklaması; İnsanın hiçbir zaman salt anlamda insan

olmadığıdır. İnsanlık tarihi boyunca teknoloji ile olan ilişkisi sayesinde giderek büyüyen bağı sebebiyle her zaman “posthuman” olmuştur (Ağın, 2020, s. 16-17). İçinde bulunduğumuz yüzyıl itibarı ile teknolojiadaki gelişmeler sayesinde insan doğasının ve potansiyelinin yeniden vücut bulmaya başladığını gözlemlemekteyiz. Bu değişimin temel tetikleyici unsuru ise Posthümanizmdir.

Posthümanizm üzerine literatürde birçok filozof, bilim insanı ve sosyal bilimcinin katkılarının olduğunu söylemek mümkündür. Kavramın teorik temellerinin önemli noktalarından biri olduğu kabul edilen en önemli eserlerden biri ise Amerikalı feminist akademisyen, yazar Donna Haraway tarafından kaleme alınmış olan Siborg Manifestosudur. Donna Haraway, Siborg Manifestosunu “Tanrıça olmaksızın Siborg olmayı yeğlerim” ilkesi üzerinden ele alıp açıklamaya çalışmaktadır (Haraway, 2006).

20. yüzyıl sonrasında dünyada teknolojiye baş döndürücü gelişmeler meydana gelmiştir. Yapay zekânın, sibernetiğin ivme kazanması ile beraber oluşacak yeni düzende kadın erkek olma durumunun nasıl olacağı başta bilim insanları olmak üzere birçok kişinin ilgi alanı olmuştur. Klasik feminist anlayışın dışına çıkan Donna Haraway, feminist kuramların teknolojik gelişmelerle paralel olarak kendini geliştirmesinin gerekli olduğunu eserleri ile vurgulamaktadır. Felsefe, biyoloji ve bazı bilimlerde tartışma yaratacak Siborg kavramı toplumda kutsal sayılan olguların eleştirilerine dayanmaktadır. Donna Haraway’ın Siborg kavramı toplumsal diğer kavramlar gibi (gece-gündüz, iyi-kötü, kadın-erkek) gibi ikiliklere dayanmamaktadır. Bir bakıma teknoloji ile desteklenen yeni bir tür bizlere Transhümanizm ve Posthümanizmdeki insan sonrası türü çağrıştırmaktadır. Ayrıca Donna Haraway Posthümanizm ve Transhümanizm gibi kavramları kapitalizmin bir devamı olarak görür. Haraway’ın Siborg kavramından hareketle insanın varlığını devam ettirmesi, yani sürdürülebilirlik ilkesi ölümsüzlüğe ulaşma isteğinin bilimsel bir boyutudur. Yapay sinir ağı ile Siborg robotların sosyalleştirilmesi ile beraber Siborglarda doğal zihinsel gelişim sürecini oluşturma çabası vardır (Tepe Yılmaz, 2018, s. 2108).

Hümanizmin insan merkezli bakış açısını sorgulanmaya başlanması, insanın salt anlamda sadece biyolojik bir varlık olarak görülmesinin eleştirilmesini ve böylece yeni bir düşünce sistemi olan Posthümanizm düşüncesinin temellerini atmıştır. Posthümanizm düşüncesi ile birlikte insan sadece biyolojik olarak düşünülmesi gereken bir varlık olarak değil teknolojinin gelişimi ile birlikte yapay zekâ temelli yeni entelektüel gelişmeler ile birlikte düşünülmelidir. Bu bağlamda Posthümanizm, insan doğasının yeniden düşünülmesi ve değiştirilmesini savunur.

Teknoloji ve bilimin hızla gelişmesi ile birlikte insanın varoluşu ve toplumun geleceğin sosyolojik bir merak konusudur. Toplumu yeniden inşa etme çabası olarak Transhümanizm hareketi ile teknolojinin toplum üzerindeki dönüştürücü rolü sosyolojik olarak yeniden değerlendirilmesi gereken önemli bir olgu haline gelmiştir. Sonsuz insan tasavvuru olarak Transhümanizmin insana ve topluma sunmuş olduğu vaatler ve taşımış olduğu prensipler doğrultusunda konunun ele alınması nasıl bir gelecek çizileceğine dair teknik, felsefi ve sosyolojik çıkarımlar yapılmasına olanak tanıyabilmektedir.

4.3.2. İnsan doğasını yeniden inşa etme ışığında transhümanizm ve ölümsüzlüğün retoriği

Kadim insanoğlunun ölümsüzlüğe ulaşma çabalarının insanlık tarihi kadar eski bir zamana dayandığı söylenebilir. İnsanoğlunun geçmişten beri içinde olduğu bu çaba toplumsal bazı gelişmeler ve daha farklı aksiyonlarla yeniden şekillenmeye başlamıştır. Özellikle içinde bulunduğumuz yüzyıl itibarıyla bu çaba teknolojinin de gelişmesi ile birlikte farklı bir boyuta evrilmiştir. Dolayısıyla teknolojide geline nokta ve insanın geçmişten beri teknikle olan ilişkisi bakımından insanın kendisini teknoloji ile bütünleştirdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca teknolojinin insan yaşamına giderek entegre olması insanın teknoloji olmadan büyük bir zorlukla yaşamını idame edeceği düşüncesini de zihinlerde oluşturmaktadır. Giyilebilir teknolojilerden- gıda teknolojilerine kadar yaşamın birçok alanına sirayet etmiş teknolojinin bu gelişimleri duruma örnek teşkil etmektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyıl için insanın varoluşunu geliştirme yolundaki sarf ettiği çaba arzusunda yeni bir döneme girildiği söylenebilir. Bu çabanın bugünkü adına felsefi ve teknolojik bir alt yapısı olan Transhümanizm akımıdır. Transhümanizm düşüncesinin insanlığa sunmuş olduğu vaatleri ölümsüzlük veya yaşam süresini uzatma, fiziksel gelişim ve bedeni güçlendirme, duygusal ve entelektüel zekâda gelişim gibi insan yaşamında etkili olan bu durumlar üzerinden sıralanabilir.

Felsefe tarihinin en eski tartışma konularından biri olan ölüm olgusu üzerine sorulan sorulara birçok filozof farklı cevaplar vermiştir. Bazı filozofların gözünde ise ölümün tanımlamasına ilişkin sorulara verilen cevapların ya ölüme ilişkin tatmin edici bir analiz olmalıdır ya da ölüme dair somut bir bilgi gereklidir. Ölümün ne olduğuna dair Platon ruhun bedenden ayrılması olarak tanımlarken materyalist filozoflar ruhtan yoksun bitki ve hayvanların da ölümüne işaret ederek Platon'un bu görüşüne karşı çıkarlar.

Yeryüzündeki herhangi bir canlının deneyimine kapalı bir kavram olarak ölüm, hayat fonksiyonlarının son bulması ve insanda bilinçli bir şekilde sarf edilen davranışların son bulması olarak tanımlanabilir (Cevizci, 2005, s. 1285-1286). Ölüm, doğası gereği insanın deneyimine kapalı olduğundan, hayatta olanlar için yabancı oldukları bir durum olmuştur. İnsan zihnini meşgul eden bir durum olarak ölüm kaygısı da beraberinde getirmektedir. Ölümün zamanı ve nasıl olacağı gibi düşünceler belirsizlikleri ortaya çıkarmakla birlikte oluşturduğu kaygı insanın bu durum ile nasıl başa çıkacağına dair yöntemleri keşfetmesini de tetiklemiştir (Sezen, 2021, s. 108). Geçmişten günümüze insanın ölüm gerçeği üzerine kafa yorması onu farklı maceralara sürüklemiştir. Bu maceranın 21. yüzyıldaki durağı ise Transhümanizm hareketidir. Ölüm olgusuna farklı alternatifler sunan Transhümanizm, bilimin ve teknolojinin birçok yönünü kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Bu alternatiflerin bazıları giyilebilir teknolojiler, implantlar, özel gözlükler ve yapay zekâya dair birçok teknolojik aletlerdir. Bu durum Transhümanizmin hangi yönlerini kabul etmemiz konusunda farklı görüşleri ortaya çıkarmaktadır. Bazı görüşler insan beynine yüklenilecek implantlar ile duygularımızı geliştirmek için kullanmamız gerektiğini savunurken bazı görüşler de insanın daha sağlıklı olabilmesi adına ölümcül genlerden kurtulması için genetik bilimine yönelmesi gerektiğini savunmaktadır (Kaku, 2021, s. 236-237).

Gelecekteki teknoloji ile birlikte geçmişteki bazı tartışma konularının (özellikle ölüm olgusu) yeniden farklı bir boyutta tartışabildiğini söyleyebiliriz. Hiçbir şey tam anlamıyla yok olmaz, yok olduğu düşünülen her şey yeni bir dille yeni bir düşünce sistemi ile yeniden vücut bulur ve doğar. Bu açıdan bakıldığında Transhümanizm kadim bir merak konusu olan ölümsüzlük fikrini bilimsel düzlemde yeniden düşünülmesine olanak sağlamaktadır (O'Connell, 2021, s. 67). Yaşamın seyrinde varoluşsal kaçınılmaz bir gelecek olarak ölüm gerçeği bilimsel bir perspektifle günümüzde farklı bir tartışma konusu haline gelerek Transhümanizm altında ele alınmaktadır. Transhümanizm düşüncesinin hedefleri doğrultusunda ulaşmaya çalıştığı ölümsüzlük çabasını Max More “İnsanüstü yaşam süresi”, “İnsanüstü zeka” ve “İnsanüstü sağlık kalitesi” olmak üzere üç temel hedefle sıralamaktadır (More, 2018). Transhümanizm düşüncesinin temsilcileri insanlığın bilim ve teknolojinin yardımıyla biyolojik sınırların aşılabileceği düşünmekte ve insan yaşam süresinin uzatılabileceğini savunmaktadırlar. Ayrıca daha iyi bir hafıza, akademik ve entelektüel düşünce ve bedensel acılara son verme gibi özelliklerin insana kazandırılabilceğini savunmaktadırlar (İyigüngör, 2020, s. 17).

İnsan-ötesi bir gelecek inşa etme çabası olarak Transhümanizm düşüncesinin nihai amacı genetik, fizyolojik, nörofizyoloji ve nörokimyadaki derin değişimler aracılığı ile ölümsüz birey yaratma çabasıdır. Ölümsüz birey yaratma çabası teknoloji ile yeniden inşa edilmeye çalışılmaktadır. İnsan bedeni genetik, yapay zekâ, robotik ve nano teknoloji ile beraber üstün bir varlık olduğu iddia edilen “teknoloji sapiens” çağına doğru evrilmektedir (Kızıldağ, 2021). Transhümanizm, bireyin genetik ve teknolojik modifikasyonlarla kendi bedenini kontrol etme yetisini sağlamaya çalışmasını hedeflemektedir. Ayrıca birtakım teknolojik rötuşlarla mevcut bedenlerinin rejenerasyon sürecine dâhil edilip yaşamın sürekliliği amaçlanmaktadır. Bu düşünceyle her türlü deformasyon ve yok oluş kaygısı taşıyan sıkıntılar giderilerek bireyin varoluşundaki eksiklikler yeniden şekillenerek yaşamın değişimi ve dönüşümü hedeflenmektedir (Feyzi & Bilgiz, 2023, s. 350).

Transhümanizm düşüncesinin ölümsüzlüğe ulaşma çabasındaki bir diğer alternatif görüş ise Fransız yazar ve felsefe profesörü Françoise Dastur’ a aittir. Dastur’ a göre Transhümanizm, yapay zekâ ve nöroloji gibi alanlardaki gelişmeler sayesinde ölümün üstesinden gelmeyi amaç edinmektedir. İnsan yetilerini kusursuz bir hale getirme uğraşı olarak Transhümanizm, hastalıklara ve yaşlılığa ek olarak insan beyninin bilgisayara aktarılması ile ölümsüzlük durumuna ulaşmayı amaç edinen bir harekettir (Dastur, 2019, s. 24-25). Dastur’ un bu görüşü akıllara yönetmeliğini Wally Pfister’in yaptığı “*Transcendence (Evrim)*” filmini getirmektedir. Benatar’a (Benatar, 2022, s. 115-116) göre Transhümanizmin ölümsüzlüğe dair bu retorik düşünceleri ışığında Transhümanizmin temel felsefesinin insan sonrası bir geleceğin inşa edilme çabası olduğu söylenebilir. İnsan sonrası bir gelecek inşa etme düşünce gayesi taşıyan bu düşünceye göre gelecekte hayatlarını idame edecek olan yeni bir tür insan nitelmesi yapmak doğru olmayacaktır. İnsan ile teknolojinin birbiriyle entegre olmasını çarpıcı bir şekilde ele alan Amerikalı yazar ve bilim insanı Raymond Kurzweil “İnsanlık 2.0” adlı eserinde, insan teknoloji birleşimini “tekillik” kavramı ile açıklar. Kurzweil’ e göre tekillik, “*teknolojik değişim hızının, insan yaşamını geri dönülmez biçimde dönüştürecek kadar yüksek olacağı, değişimin etkilerinin de bir o kadar derinleşeceği, geleceğe ait bir dönemdir*” (Kurzweil, 2016, s. 19) ifade etmektedir.

Transhümanizm düşünce sisteminin insanlığa sunmuş olduğu bu farklı alternatifler bir bütün olarak düşünüldüğünde temel amacın ölümsüzlük arzusuna ulaşma çabası olduğu belirtilebilir. Ayrıca yine bu görüşlerden hareketle Transhümanizm düşüncesinin temel dayanak noktasının teknolojiadaki gelişmeler olduğu görülmektedir. Özellikle bu felsefi ve

teknolojik hareket genetik mühendisliği ve nanoteknoloji gibi alternatiflerle, insan bedeninin yeniden inşa edilme gayesini taşımaktadır. Transhümanizm düşünce sisteminin insanlığa sunmuş olduğu bu farklı alternatifler bir bütün olarak düşünüldüğünde ölümsüzlük arzusuna ulaşma çabasıdır. Örnek olarak gen teknolojisi ile beraber insan vücudundaki hasarların giderilmesi ve yapay zeka teknolojisi ile birlikte zihnin iyileştirilmesi ve potansiyelinin artırılma çabası verilebilir. Bu görüşlerden hareketle önemli bir nokta Transhümanizm hareketinin ölümsüzlüğe ulaşma çabasındaki yolculuğunda etik boyutunun nasıl olacağı konusudur. Ayrıca insan sonrası yeni türün sosyal ve ekonomik pratiklerinin hangi normlardan besleneceği ayrı bir soru işareti olarak durmaktadır. Bununla birlikte ölümsüzlüğün hâkim olduğu toplumdaki kaynak dağılımları, nüfus kontrolü, güç dengeleri gibi kurumsal konularda karmaşık hale gelebilir. Tüm bu sorunlar göz önünde bulundurulduğunda Transhümanizm düşüncesinin ölümsüzlük vaadinin oluşturabileceği etik sorunlar tartışma konusu olarak güncelliğini korumaktadır.

4.3.3. Anlamsal insandan sınırsız insana pozitivist kuram dayatmaları

Anlamsal bir kavram olarak insan, tanım ve mana olarak geçmişten günümüze gerek filozoflar tarafından gerekse de bilim insanları tarafından tartışılan ve hala güncelliğini koruyan bir tartışma konusudur. Kadim felsefe tarihinde farklı perspektiflerden yapılan birçok insan tanımının varlığından bahsedilebilir. Hümanizmden Posthümanizme Sonsuz İnsan Tasavvuru adlı başlıkta insana ilişkin yapılan tanımlamalara dair açıklamaları bazı filozofların kaleminden ele alınmıştı. Bu başlıkta ise pozitivistin temelinde olan sosyal yaşamdaki birçok olgunun fen bilimlerdeki gibi deney ve gözlemle açıklanabileceğine dair olan görüşünü Transhümanizmin sınırsız insan tasavvuru üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

İnsan doğası ve insan bilincinin temeli sorunsalları düşünce tarihinde her zaman tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalara bir alternatif olarak sosyolog Ali Şeriati insanın üç boyutlu bir varlık olduğunu ve bu boyutlarında “bilgi-bilinç, hürriyet-özgürlük ve seçme-yaratıcılık” üç aşamadan meydana geldiğini iddia ederek insan doğası ve insan bilinci tartışmasına farklı bir alternatif sunmuştur (Şeriati, 2012, s. 290). Üç boyutlu bir perspektiften insan, sayız çelişkiler barındıran her zaman ideal olanın peşinden giden kendini bilmeye çalışan ve dünyayı bilen olarak tanımlanabilir (Şeriati, 2012, s. 294). İnsanın kendini ve dünyayı bilmesi ışığında sarf ettiği çaba insan-doğa ilişkisi açısından

sosyal etkileşimin her daim var olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bazı düşünürlere göre insan doğa ilişkisinin pekişmesi insanlık tarihinde iz bırakan, sosyal olgulara ve insanlığın kaderine yön veren iki büyük devrim olan tarım ve sanayi devrimi ile ilintilidir (Sulak, 2018, s. 118).

Geçmişten günümüze insan-doğa ilişkisi sonucunda insanın doğaya karşı vermiş olduğu yaşam mücadelesiyle ortaya çıkan en etkili durumlardan biri insanın tekniği keşfetmesidir. İnsanın imzasını taşıyan nesnelerin çeşitliliği canlı türlerinin farklılığından daha hayret vericidir. Taştan yapılan envanterlerden-mikroçiplere, su değirmenlerinden-uzay gemilerine ve büyüleyici gökdelenlere kadar geniş olan insanın imzasını taşıyan bu teknik gelişimler insan ve teknik ilişkisinin tarihini gözler önüne sermektedir (Basalla, 2013, s. 12). Bir süreç olarak tekniğin gelişimi üzerine farklı bir bakış açısı ile konuyu ele almış olan Fransız sosyolog Jacques Ellul, “Teknoloji Toplumu” adlı eserinde geçmişten günümüze tekniğin gelişimine değinerek teknolojinin günümüzdeki boyutunun yeniden tartışılabilceği konuları ele almıştır. Ellul’e göre Teknoloji Toplumu tekniğin zaman içerisinde yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelerek medeniyetimizin bütün alanlarına etki etmiştir. Etkin bir unsur olarak tekniğin, entelektüel faaliyetlerden edebiyata kadar bütün alanlara etki etmesi toplumun merkezine konumlandığını ve insanları bir yandan geliştirirken bir yandan da nesnesi haline getirdiğini savunmaktadır (Ellul, 2003, s. 138). İnsan-doğa ilişkisi ışığında insanın emek harcayarak var etmeye çalıştığı fiziksel gerçeklikle birlikte nesneler dünyasını oluşturduğu söylenebilir. Bu durumun sonucunda doğa insan düşünün bir uzantısı haline gelir. Karl Marx’ın düşüncesindeki teknolojinin evrimi Darwinci modelden yani kendi kendini üreten teknolojik evrimden ziyade, azimli, bilinçli ve işlevsel insanlarca yönlendirilen ve geçmişten gelen güçler tarafından şekillenen bir süreç olarak tanımlanır (Basalla, 2013, s. 319-320).

İnsan-doğa ilişkisinin dönüşümünde etkili olan başka bir sosyal olgu ise Aydınlanma hareketidir. Felsefi ve toplumsal bir kökeni olan aydınlanma hareketi 17. yüzyılın ve 19. yüzyılın öncü filozoflarının akli insan hayatının merkezine koymaya çalışmaları ve insanlığa yol gösterici yapma çabaları olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle bilginin gölgesinde şekillenen bilimsel ve felsefi bir dönem olarak da tanımlanabilir (Cevizci, 2005, s. 175-176).

Toplumsal yaşamın her döneminde hayatın merkezinde konumlanan ve insanlığın düşünce yapısının şekillenmesinde etkili olan bir takım sosyal normlar her daim var olmuştur. Hayatın merkezine konumlandırılan bu normlar kimi zaman dini değerlerden

beslenirken kimi zamanda başka sosyal olgulardan beslenmiştir. Aydınlanma döneminin başlangıcında yaşamın merkezinde olan temel düşünce din kaynaklı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Aydınlanma her ne kadar toplumda bilime dayalı aklın ilerlemeye ve yeni bir toplumsal inşa süreci ile alakadar olsa da vermiş olduğu en büyük mücadele o dönemlerde toplumsal hayatın merkezinde olan dine karşı idi (Eagleton, 2014, s. 19). 16. yüzyılda Batı Avrupa’da başlayan modernite kilisenin ve kralın hegemonyasını sarsıp skolastik düşüncenin yerine eleştirel sorgulama özgürlüğü adı verilen “Aydınlanma” düşüncesini inşa etti. Karanlık ve skolastik olduğu iddia edilen düşüncelerin değişimi Aydınlanma düşüncesinin ortaya koyduğu hakikat ile ışığa kavuşturulmuştur. Daha önce Tanrı tarafından yapılan birçok şeyin artık insan aklı ile yapılması modernite ile birlikte yer değiştirdi (Caputo, 2022, s. 30). Dolayısıyla Aydınlanma dönemi düşünce sisteminin dini kaynaklı kabulleri ve değerleri bilimin ışığında eleştirerek teolojik bir tartışma yarattığı söylenebilir. Bu tartışmalar ışığında insan doğasının yapısı da bilim ve akıl ekseninde yeniden tartışılarak modern temeller üzerinden inşa edilmeye çalışmıştır.

Bilim, aklın ve bilimsel gelişmelerin ışığında insan doğasının yeniden şekillenebileceğini ve insanın modern zamanda Tanrı gibi olabileceği çabasına, Transhümanizm düşüncesi ile erişebileceğini savunmaktadır. Bu çaba geçmişte her ne kadar mitolojik ögelerde ve Gılgamış benzeri hikâyelerde karşımıza çıksa da 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra teknolojinin ve bilimin hızla gelişmesiyle değişime uğramıştır. İnsanın vücudunda meydana gelebilecek herhangi bir eksikliğin teknolojinin yardımıyla değişebileceği düşüncesine örnek olarak bir insan kazara vücuduna zarar gelmesi sonucunda transplantasyon yöntemi ile duruma müdahale edebilmesi verilebilir (Edman, 2019, s. 13).

Transhümanistler, insanların kendi kaderlerini tayin edebileceklerini, yaratılışlarına yön verebileceklerini ve doğanın insanın karşısına çıkardığı tüm sorunların üstesinden gelebileceğine inanırlar. Bu açıdan bakıldığında Transhümanistler insanın yaşam standartlarını iyileştirebilmek için Promete’yi kendilerine öncü olarak kabul ederler. Transhümanistler bu durumu Promete gibi Tanrı’ya karşı gelerek insanın yaşam standartlarının geliştirmesi riskine girmelerini insanın doğasında olduğunu iddia ederek savunurlar (Sedeeq, 2019, s. 29). Modern zaman ile birlikte değişen insan doğası karşısında hümanizm, insanın kaybolan anlam arayışına bir alternatif sunamamıştır. Transhümanist düşüncesi savunucularına göre insanın anlam kazanması adına Transhümanizm düşüncesinin ilkeleri iyi bir yol sunmaktadır. Bu durumu Ahmet Dağ

“Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü” adlı eserinde Transhümanizm düşüncesinin öncülerinden olan filozof Max More’den aktardığı görüşü ile durumu özetlemektedir. More’ye göre;

“Din geleneksel olarak hayatta anlam ve amaç duygumu sağlar fakat bununla beraber zekâyı yıkmış ve ilerlemeyi boğmuştur. Buna karşın akıl ve gelişme için araştırmalardan, bilim ve onun ürünü olan teknolojiden faydalanan ve iyileşmeyi arayan extropian felsefe/transhümanizm, insanın şahsi ve toplumsal varlığına doğrudan ilham verir ve neşelendirici anlam sağlar” (Dağ, 2020, s. 197).

Transhümanizm düşüncesinin temeline bakıldığında görüldüğü üzere mevcut insan doğasının dönüşümü hedeflenerek insan bedenine yapılacak teknolojik müdahalelerle birlikte insanın sınırsız bir varlık olabileceği görüşü yatmaktadır.

Bilim ve teknoloji düşünce sistemlerinin genelde sosyal bilimlerde özelde ise sosyolojideki yöntem ve kuramsal açıdan etkileri pozitivist kuram okumalarında sıkça görülmektedir. Pozitivizm, kısaca bilginin deney ve gözlemle elde edilebileceği felsefi bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Pozitivizm bir yaklaşım olarak İngiliz filozof Bacon, liberal düşüncenin ilk temsilcisi olarak görülen John Locke, George Berkeley ve David Hume gibi isimlerin görüşlerine dayandırılır. Ayrıca Saint Simon tarafından pozitivist kavramı kullanılsa da sistematik olarak bu yaklaşımı geliştiren sosyolojinin isim babası olarak görülen Fransız sosyolog Auguste Comte’dir (Gönç-şavran, 2011, s. 39). Pozitivizm bilimin sadece deney yolu ile öğrenilebilen ve gözlemlenebilen olgularla ilgilenmesi gerektiğini öne sürer ve bu sayede sosyologlar olaylar arasındaki neden sonuç ilişkisi üzerinden gelecekteki olayların nasıl şekilleneceğine dair ön görülerde bulunabilir (Giddens, 2012, s. 45-46). Comte’ye göre pozitivist yöntemin kullanılacağı yol ile sosyal olgularda metafizik ve bilim arasındaki çizgiyi dogmatik bilgileri bilimin dışında tutarak fizikte olduğu gibi insan ile ilgili olgularda da deneysel metotlarla kesin sonuçlar elde edilebilir (Ballıkaya, 2015, s. 89). Comte’nin 19. yüzyıldaki pozitivist yaklaşımı daha sonraki dönemlerde gerçekleşen hem sosyal bilimlerdeki hem de fen bilimlerdeki gelişmelere etki ettiği söylenebilir. Bu bağlamda Comte’nin pozitivist yaklaşımı ve 21. Yüzyılda teknoloji ile bütünleşen Transhümanizm düşüncesinin bilimin ve teknolojinin insanlığın gelişimi açısından önemini vurgulanması iki düşünce arasında ortak bir bağ olduğunu kanıtlamaktadır.

Toplumsal değişimlerde tetikleyici olan sosyal olay ve hareketler her daim sosyolojinin ana konusunu oluşturmuş ve sosyolojideki kuramsal bakış açısının,

farklılıklarının meydana gelmesinde etkili olmuştur. Toplumda gerçekleşen sosyal hareketlerin sosyolojik tespitleri her sosyoloğun kaleminden farklı bakış açıları ile yazılmıştır. Bu bakış açılarının bazıları sistematik düşünce birikimi olarak sosyolojik kuramların oluşmasının tetikleyicisi olmuştur. 21. yüzyılda tartışmaların başat aktör konumunda olan Transhümanizm düşüncesinin sosyolojik okumaları bazı bakış açılarından hareketle sosyolojik kuramlarda okumak mümkündür.

Kuramsal bir okuma alanı olarak Transhümanizm düşüncesinin şekillenmesinde etkili olan teknoloji, gündelik yaşamın dönüşümünden ziyade bireysel faaliyetlerimizde de etkili olmuştur. Örneğin üretim alanında faaliyet gösteren bir yapay zeka sadece verimliliği arttırmaz aynı zamanda üretim ilişkileri bağlamında iş gücünün yeniden tanımlanmasını sağlar. Bununla birlikte teknolojik aletlerin gelişmesi sonucunda tıp alanında kullanılan farklı tedavi yöntemlerinin doktorların tedavi yöntemlerini değiştirmekle kalmayıp bireylerin sağlık, tedavi hastalık ve ölüm ile ilgili düşüncelerinin değişmesinin de önünü açmaktadır. Bilim, teknoloji ilişkisi toplumsal çalışmalar bağlamında sosyal inşacılık kuramını merkezi bir konuma taşıdığı iddia edilmektedir (Kara, 2017, s. 120). Sosyolojik bir tartışma konusu olarak Transhümanizm, insan doğasının değişimini hedeflemektedir. Bu değişimin kuramsal okuması ise sosyal inşacılık kuramı üzerinden yapılabilir. Sosyal inşacılık kuramı bireylerin toplumsal doğasını anlamak için sürekli olarak kültürel normları, toplumsal ilişkileri ve sosyal yapıları inceler. Bu bakış açısı bireylerin deneyimlerinin ve toplumun işleyişinin hangi fikir ve değerler üzerine inşa edildiğini vurgulamaya çalışır. Vivien Burr'un görüşlerinden aktaran Polat Sait Alpman, sosyal inşacılık kuramının tanımını "Sosyal Teorinin Konusu Olarak Kimlik: Sosyal İnşacı Yaklaşım" adlı çalışmasında dört nitelik üzerinden tanımladığını belirtir.

"Bu tanımlar sırasıyla ilki, verili bilgiye karşı eleştirel duruştur ve sahip olunan dünya tasarımına karşı şüpheyi öne çıkarır. İkinci niteliği, tarihsel ve kültürel özgüllüklerin çözümlemesidir ve dünyayı kavramak için sahip olunan spesifik kavramları ve kategorileri, ilgili toplumun tarihsel ve kültürel hikayesinde yer alan anlamlar olarak değerlendirir. Üçüncü niteliği, bilginin sosyal süreçler ile nasıl sürdürüldüğüdür ve kişilerin dünya hakkındaki tasarımlarının dünyanın kendisinden değil, sosyal süreçler ve etkileşimlerin neden olduğu ortak anlamlardan ve yorumlamalardan kaynaklandığı varsayımına dayanır. Dördüncü niteliği ise bilgi ve sosyal eylemin birlikte hareket ettiğidir; buna göre "müzakere" edilen anlamlar çeşitli biçimlerde ifade edilebilir ve farklı

sosyal yapılara neden olabilir. Bu nedenle dünyaya ilişkin bazı açıklamalar ve oluşan sosyal yapılar, bazı sosyal eylemleri içerirken bazılarını dışlar” (Alpman, 2018, s. 16-17).

Sosyolojik kuramsal bir dayanak olarak sosyal inşacılık kuramı ve Transhümanizm düşüncesi arasındaki ilişki Transhümanizm düşünce sisteminin toplumsal çıkarımları Vivien Burr’un ifade ettiği dört tanım üzerinden okunabileceği söylenebilir. Bu tanımlar doğrultusunda kuramsal bir okuma olarak Transhümanizm düşüncesi yeni bir toplumsal yapının inşa edilme gayesi içinde olduğundan dolayı toplumun ve bireyin dönüşümü düşüncesinin temelini oluşturmaktadır. Transhümanizm düşüncesinin eleştirel yaklaşımı, tarihsel ve kültürel bağlamda ele alınması, bilginin sosyal süreçte insan düşüncesinde nasıl etki ettiğini ve ortaya konulan düşünce sisteminin sosyal eylemlerde nasıl karşılık bulduğu sosyal inşacılık kuramı bağlamında ele alınması kuramsal dayanağına kapı aralamaktadır.

Transhümanizm düşüncesi, teknoloji aracılığıyla insan doğasının dönüşümünü savunmaktadır. 20. yüzyılın yarısından itibaren sosyolojideki birçok kuram teknolojik gelişmelerin toplumsal değişim üzerinde nasıl etkili olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Teknoloji ve toplumsal değişim arasındaki ilişkiyi inceleyen kuramlardan biri İspanyol sosyolog Manuel Castells tarafından ortaya atılan “Ağ- Network ve Sanal Toplum” kuramıdır.

Manuel Castells, Ağ-Network ve Sanal Toplum kuramında dijital iletişim teknolojilerinin toplumsal yapılar üzerinde nasıl etkili olduğunu açıklamıştır. Castells’in bu kuramı ele almasındaki en önemli etkenlerden biri; enformasyon çağıyla birlikte şekillenen ağ toplumunu anlayabilmek için yenedünya düzenindeki küresel kapitalizmin farklı bir boyutta yapılanmasına bağlı olarak meydana gelen değişimleri çözümlemektir (Kala, 2019, s. 538). Castells, toplumda meydana gelen bu değişimleri ağ kuramına göre yeni bir paradigmada dört temel özelliklerle açıklar. Birincisi ele alınan paradigmanın mayasının enformasyon olmasıdır. İkincisi teknolojideki hızlı yayılmalarla ilgilidir. Üçüncüsü enformasyon ile beraber boyut değiştiren ve daha da gelişen teknolojinin etkisi ile şekillenen ağların etkileşim kurmalarıdır. Son olarak dördüncüsü ise teknoloji ile temellendirilen paradigmanın yenilik üretmeye odaklanmasıdır (Kökalan Çımrın, 2011, s. 69). Castells dört temel görüşü ile birlikte enformasyon çağını ağ toplumu kuramı çatısı altında sosyolojik açıdan “ampirik temellere ve “farklı kültürleri kapsayan” geniş bir yelpaze ile ele almaya çalışır. Ayrıca Castells, teknolojik gelişmelerin toplumda etki ettiği devrimsel dönüşümleri toplumsal bağlamda yeni kimlik arayışlarını inceler (Kala, 2019, s. 539).

Teknoloji ve toplum ilişkisi bağlamında Castells'in ağ kuramına göre teknolojinin insanlar arasındaki ilişkiyi kökten bir şekilde değiştirdiğini söylemek mümkündür. Bu teoriye göre teknolojinin gelişmesi ile birlikte insanlar coğrafi sınırların ötesinde birbirleri ile kurdukları sanal bağlantı sonucunda bilginin erişilebilirliğini değiştirmektedir. Sanal bağlantıların toplumsal yapıyı nasıl şekillendireceği merakı ise ağ toplumu ve sanal toplum kuramının odak noktasıdır. Bir bakıma insan doğasının sanal bağlantıların etkisi ile toplumsal bağlamda değişen kimlik anlayışının transhümanist perspektiften okuması yapılabilir. Yeni kimlik arayışı olarak insanların fiziksel sınırlarını aşması dijital insan biçimine evrilmesi Transhümanizm ve Ağ kuramı bağlamında ortak bir özellik taşımaktadır.

5. BİLİM KURGU FİMLERİ BAĞLAMINDA KÜLTÜREL İMGELEMDE TRANSHÜMANİZM

5.1. Blade Runner

Modern ve popüler bir uğraş alanı olarak sinema, insan yaşamında ayrılmaz bir duruma gelerek iletişimin en önemli yapı taşlarından biri olmuştur. İletişim aracı olarak sinema toplumun değerler bütününden, yapısından ve sosyal normlardan etkilendiği gibi yeni toplumsal değerlerin ve alışkanlıkların inşa edilmesinde rol oynadığı söylenebilir. Sinema, toplumda var olan birçok konuyu kendisine referans edinmekle kalmayıp referans edindiği konuların dönüşümünde de kilit rol oynayabilmektedir. Yönetmenliğini Ridley Scott'un yaptığı 1982 yapımlı bilimkurgu filmi olan *Blade Runner* sinemanın toplumda var olan düşünce sistemlerinin şekillenmesinde nasıl etkili olduğuna dair iyi bir örnek olmaktadır. *Blade Runner*, senaryosu itibarı ile bir bakıma her ne kadar bilimkurgu filmi olsa da beslenmiş olduğu bir toplumsal gerçeklik vardır. Filmin beslendiği toplumsal gerçeklik olgusu teknolojinin gelişimi ile beraber yapay zekânın toplumu nereye ve ne şekilde sürükleyeceği ile ilgilidir. Teknoloji, yapay zekâ ve biyo-teknoloji gibi önemli gelişmeleri yıllar önce konu edinen *Blade Runner* filmi bizlere Transhümanizm hareketinin somut şekildeki yansımaları da gözler önüne sermektedir. Transhümanizm hareketinin teorik köklerinin 19. yüzyıla kadar dayandığını daha önceki başlıklarda belirtilmişti. Fakat göz ardı edilmemesi gereken diğer bir durum ise Transhümanizm hareketinin gelişimini etkileyen bilim kurgu filmlerinin önemidir. Sinema ve toplumsal hareketler arasında karşılıklı bir ilişki olduğu söylenebilir. Bu ilişki en açık şekilde Transhümanist hareketin romanları ve filmleri etkilemesi ile kendini göstermektedir.

1982 yapımlı bilim kurgu kategorisinde gösterime giren *Blade Runner* filmi kendinden sonraki birçok film için örnek olmuştur. Filmin hem bilim kurgu sinema tarihinde hem de Transhümanizm hareketinde önemli olmasının sebebi modern popüler olayları işlemesidir. Filmde, bilişim teknolojileri ve internetteki baş döndürücü gelişmelerle beraber yapay zekânın insan yaşamında nasıl bir hale geleceğini gözler önüne serilmektedir. İnsanın kendi çıkarları doğrultusunda yapay zekâ temelli insandan daha insansı bir projenin geliştirilmesinin ne gibi sonuçlar doğuracağını da izleyiciye akıcı olay örgüsü ile anlatmaktadır. Film, teknolojinin gelişimi ile birlikte 1982 yılından 2019 yılına distopik bir bakışı tasvir etmektedir. 2019 yılının Los Angeles kentinin karanlık

geleceğinde geçen film, gelişen teknoloji ile birlikte yapay zekâ temelli üretilen robot insanların insanlığı nasıl bir tehlikeye sürüklediğini epik bir anlatımla gözler önüne sermektedir.

Filmde teknolojik gelişimin gelmiş olduğu noktada Tyrell şirketi replicant adını verdiği insansı robotları üretiyor. Bu robotlar genellikle zihnimizde canlanan sıradan robotlardan farklı olarak tamamen insanın biyolojik örneklerinden esinlenilerek üretilmiş olmalarıdır. Birtakım insanı duygulardan yoksun bir şekilde üretilen replicantlar zaman içerisinde kendi aralarında örgütlenerek itaatsizlik davranışlar sergilemeye başlar. Bu sırada *Blade Runner* ismi verilen polisler tarafından cezalandırılmalarına ise filmde “emekliye ayırma” olarak ifade edilmektedir.

Geleceğe yönelik karanlık bir tablo çizen *Blade Runner* filminde, film boyunca insanın bitmek bilmez merak duygusunun toplumu ve insanı sürüklediği felaketler anlatılmaktadır. Sinema filmleri her ne kadar toplumsal gerçeklikten beslense de kimi zaman o toplumsal gerçekliklerin hangi yöne evrilebileceği hakkında ön görülerde bulunabilecek birtakım fikirler sunmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde değinildiği üzere Transhümanizm hareketinin etik değerleri ve toplumsal anlamda geleceği *Blade Runner* filmi üzerinden çıkarımlarda bulunmasını sağlayabilmektedir.

Filmin Künyesi

İsim: Blade Runner

Yönetmen: Ridley Scott

Senaryo: Roman uyarlaması(Philip K. Dick), Uyarlama Hampton Fancher, David Peoples

Yapımcı: Michael Deeley

Oyuncular: Harrison Ford, Rutger Hauer, Sean Young, Edward James Olmos, Daryl Hannah

Yapım Yılı: 1982

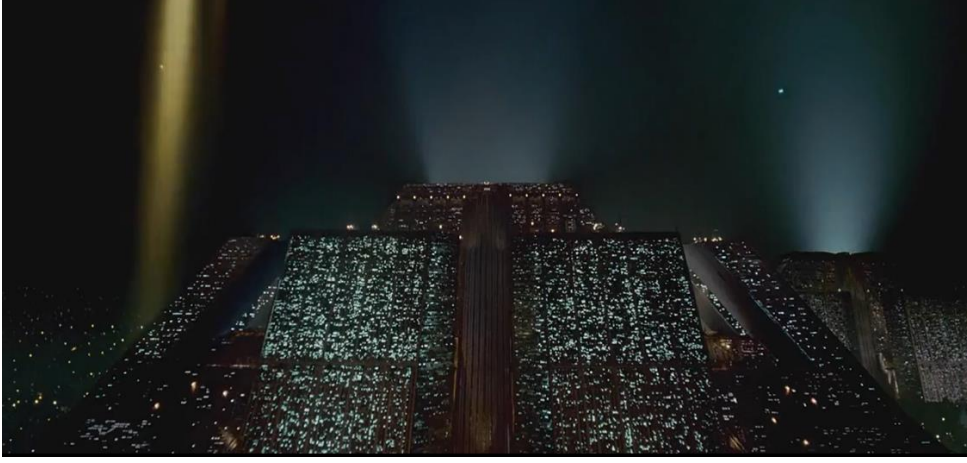
Süre: 117 dk.

Orijinal Dili: İngilizce

Resim 5.1. Los Angeles Şehrini üstten görünümü

Film izleyicilere verdiği mesajlar ve metaforik öğelerle farklı bir temaya sahiptir. Çorak, kirli ve karamsar bir metafor olarak Los Angeles şehri, film boyunca gece olarak betimlenmiştir. Filmin başlangıcında uzay aracına benzer bir araçla şehrin üstünden iniş yapan filmin kahramanın o görüntüleri şehirdeki kasveti hissettirmektedir (Dağ, 2018, s. 94). Yönetmen bu sahnede karanlık, yağmurlu ve gri bir havayı tasvir ederek Transhümanizm düşüncesinin gelecekteki portresini çizmeye çalışır. Yönetmen, teknolojik açıdan baş döndürücü gelişmelerin aslında ekolojik dengeyi bozarak insanlığı bir felakete doğru sürüklediğini vurgulamaya çalışır. Bu durum izleyicilerin zihinlerinde ileri teknolojinin insanlar arasındaki eşitsizliğin yeni kaynağı olacağı sorusunu doğurmaktadır. Çünkü daha ilk sahneden izleyici geline teknolojik gelişimin ve yenedünya düzeninin çizmiş olduğu distopik gelecek betimlemelerini iyi bir şekilde içselleştirmektedir. İzleyicinin üzerinde ilk sahneden itibaren kasvet ve endişe duygularını yoğun bir şekilde hissetmeye başladığı söylenebilir. Yönetmenin kadrajından bu durum yapay zekânın ve Transhümanizm düşüncesinin insanlığın başına ne gibi felaketleri getireceğine dair bir Transhümanizm tasviri olarak değerlendirilebilir.

Resim 5.2. Tyrell Şirketinin dış mekân görüntüsü

Filmdeki metaforlar bununla sınırlı değildir. Filmde insandan daha insani olan bu robot insanların üretimini yapan Tyrell Şirketinin olduğu bina Ziggurat Tapınaklarını anımsatmaktadır. Ayrıca filmde yüksekten şehirdeki insanlara hiç kıpırdamadan bakan göz insani gözetleyen tanrısal bir gücü ve insanın tanrı rolünü üstlenmesini tasvir etmektedir (Şendünder, 2016).

Resim 5.3. Voight- Kampff Testinin uygulandığı sahne

Tyrell şirketinin replicant üretme konusundaki gelişimi insan, “replicant” ayrımını güçleştirmektedir. Filmde insanları ve replicantları bir birinden ayırmak için geliştirmiş oldukları Voight- Kampff adını verdikleri test uygulanmaktadır. İleri teknoloji ile donatılmış insandan kolay kolay ayırt edilemeyecek olan “replicantlar”, bu sahnede yönetmenin gözünden aslında zaman içerisinde aynı konuma gelebileceğini vurgulamak için kullanılmaktadır. Başlangıçta bazı insani duygulardan yoksun olduğu görülen replicantların film boyunca vermiş olduğu reaksiyonlardan bu durumun aslında salt

anlamda itaatkar birer teknolojik ürün olmadıkları anlatmaktadır. Bu sahnenin devamında teste tabi tutulan bu replicantın irade sahibi değilmiş gibi kendini göstermesi ve sonrasında testi uygulayan insanı öldürmesi aslında insanların besledikleri duyguları beslemeye başladığını göstermektedir.

Resim 5.4. Kırmızı hap sahnesi

Bu sahneden sonra Los Angeles şehrinin üstten görünümü sırasında bir binadaki reklam panosunda gösterilen görüntüde bir kadının kırmızı bir hap aldığı görülüyor. Yönetmen bu sahnede teknolojinin gücüne insanların sorunlarının bir hap ile hemen çözülebileceğine dair olan inanca vurgu yapmaktadır. Ayrıca filmdeki bu hap sahnesi yıllar sonra Matrix filminde de karşımıza çıkacaktır. Teknolojik gelişmelerin günümüzde giderek gelişmesi ile birlikte biyolojik olarak insanın sınırlarını geliştirmeyi amaç edinen transhümanizm düşüncesinin temel odak noktası insanın zihinsel, fiziksel ve duygusal olarak sınırlarını aşmasını ve geliştirmesidir amaçlamıştır.

Resim 5.5. İki Replicant' ın konuştuğu sahne

İki Replicant' ın konuştuğu bu sahne ve filmin ilk girişinde replicantlar ile ilgili verilen bilgiden hareketle Tyrell Şirketi'nin teknolojinin evrimi hakkında nasıl bir aşamaya ulaştıklarına dair bilgiler verilmektedir. İnsandan daha insansı yeni bir tür olarak filmde karşımıza çıkan replicantlar robotlardan hem fiziksel olarak hem de duygusal olarak farklılıklar barındırmaktadır. Ayrıca filmin ilk sahnesinde replicantlar ile ilgili verilen bilgilerde kendilerini üreten genetik mühendislerinden güç ve çeviklik bakımından daha üstün ve en az onlar kadar zeki olduklarına dikkat çekilmektedir. Replicantlar ile ilgili dikkat çeken diğer durumlar ise zaman içerisinde insanlar gibi bazı duyguları beslemeleridir. Örneğin öfke, saldırganlık ve yaşama isteği gibi insana münhasır özelliklerin replicantlarda gelişim göstermesi, kendi aralarında birleşerek insanlığa karşı bir başkaldırıya kadar sürüklemektedir. Bu duyguların gelişimindeki en önemli unsur replicantların üretilmesinden hemen sonra kendilerine verilen bazı fotoğraflarla sağlanmaktadır. Bu fotoğraflar sayesinde bir geçmişinin olduğunu düşünen replicantlar için geçmişe dair bir duygu birikimi ve o duygulara karşı bağımlılık ve aidiyet hislerinin gelişimi sağlanabilmektedir. Replicantların köle olarak çalıştırılması, gelişen duyguları ve özellikle de yaşama isteğinin duygusunun giderek pekişmesi onları isyana sürükleyebilmektedir.

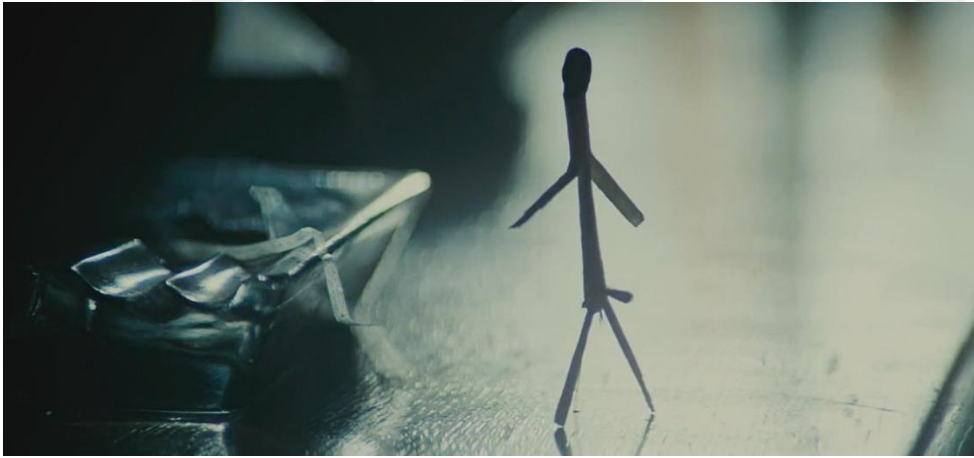

Resim 5.6. Gece- Gündüz sahnesi

Teknolojik ilerlemenin toplumsal açıdan getirilerini gözler önüne sermeye çalışan ve film boyunca yağmurlu ve karanlık bir tablo çizilen *Blade Runner* filminde güneşin görüldüğü tek sahne Tyrell Şirketi'nde geçen başroldeki kadın karakter olan Rachael'in teste alındığı andır. Fakat testi yapan diğer başroldeki karakter Deckard'ın Tyrell Şirketi'nin kurucusuna “burası fazla aydınlık” demesi ile birlikte şirket sahibinin bir

parmak hareketi ile gündüzü geceye çevirmesi Tyrell Şirketi'nin tanrısal gücüne atıfta bulunmaktadır. Bir bakıma filmin bu sahnesinde verilen mesaj 21. yüzyılın teknoloji çağının gelmiş olduğu noktada yeni tanrısal güç Tyrell Şirketi'nin kurucusundadır.

Kendilerine daha önceden gösterilen fotoğraflarla duygusal hafızaya sahip olana replicantlar bir geçmişlerinin olduğu yanılgısına düştüklerinden dolayı birçoğu replicant olduğunun farkında değildir. Filmin başrol oyuncularından olan Rachael bu durumun tipik örneklerindendir. Tyrell şirketinin kurucusu ve Deckard arasında geçen diyalogda şirket kurucusunun *“Bizim hedefimiz ticarettir. Sloganımız ise İnsandan daha insandır”* sözleri Transhümanizmin hareketinin temel misyonu ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca izleyici bu sahnede Tyrell Şirketi'nin kurucusunun konuşmalarından replicantlara yapılan bu testlerin asıl amacını öğrenmeye başlamaktadır. Tyrell şirketinin kurucusu *“Onlarda tuhaf bir saplantı gözlemleyemeye başladık. Bizim yıllar içerisinde sahip olduğumuz deneyimlere sahip olmak için birkaç yılları olduğundan dolayı duygusal bakımdan deneyimsizler. Eğer onlara bir geçmiş bağışlarsak, duyguları için bir temel ya da destek yaratırız ve böylece onları daha iyi denetleyebiliriz.”* Filmde Tyrell Şirketi'nin kurucusunun yaptığı bu açıklama replicantlara verilen fotoğrafların asıl amacını göstermektedir.

Resim 5.7. Kibritten insan benzetmesi yapılan sahne

Kibritten insan yapılması sahnesi, ileri teknoloji ile üretilen insandan daha insansı olduğu düşünülen replicantların Tyrell şirketi tarafından istedikleri gibi üretilip istedikleri gibi yok edilebileceklerine dair bir anlamı içermektedir. Bu durum bir kez daha Tyrell şirketinin tanrısal gücüne atıfta bulunmaktadır. Ayrıca filmde geçen replicant insan ayrımı *“ replicantların gözündeki donuk bakışlardır.”* İfadesi replicantların bir ruh taşımadığını yanı laboratuvar ortamında üretildiklerinin bir göstergesidir.

Resim 5.8. Replicant üreten adamın replicantlar tarafından sorgulandığı sahne

Bu sahnede daha önceki sahnelerin analizlerinde değinildiği üzere belirli bir yaşam deneyiminden sonra yaşama isteği duygusu ağır basan replicantların başlattıkları isyanın gelmiş olduğu noktaya değinmektedir. Replicantlar kendilerini üreten bir bilim insanını sorgulamaktadırlar. Sorgu esnasında filmde kullanılan bazı metaforlar dikkat çekmektedir. Özellikle replicantların adamın omzunun üzerine laboratuvarda üretilen gözlerden bırakmaları, üretilen replicantlar üzerinden toplum her daim Tyrell şirketi tarafından gözetlendiği mesajını içermektedir. Ayrıca bu durum sosyolojik olarak Michel Foucault'un panoptikon kuramı ile ilişkilendirilebilir.

Resim 5.9. Başrol oyuncusu Deckard' ın gördüğü rüya

Başroldeki karakter Deckard, bu sahnede rüyasında Unicorn yani tek boynuzlu at görür. Bu rüyanın anlamı saflığı, temizliği ve aynı zamanda ölümsüzlüğü temsil eder. Bu sahnenin Deckard tarafından replicantları arama görevinden sonra rüyasında görmesi

Tyrell şirketinin kurmuş olduğu sistemin ve ürettikleri replicantların aslında kusursuz olduğuna dair bir anlam taşır.

Resim 5.10. Replicant ve Deckard' ın sahnesi

Yönetmen, filmde replicant rolünde robot ve farklı bir tür kullanmak yerine insanları replicant rolünde oynatarak ilerleyen zamanlarda teknoloji ile insanın iç içe karışabileceğinin ihtimaline değinmiştir. Bu sayede robot- insan ayrımının ortadan kalktığı söylenebilir. Ayrıca bu sahnedeki robot insan ayrımının ortadan kalması Transhümanizm düşüncesinin çizmek istediği teknolojik insan modeli hakkında da somut örnek teşkil etmektedir. Bu sahnede dikkat çeken diğer önemli bir husus replicantın başrol karakteri Deckard ile olan diyalogudur. Replicant, *“Korku içinde yaşamak iyi bir şey değil mi? İşte köle olmak da öyle bir şey öyle şeyler gördüm ki siz insanlar inanamazsınız... siz insanlar inanamazsınız. Her şey yitip gidecek tıpkı yağmurdaki gözyaşları gibi”*;sa replicantın bu konuşmaları yukarıda replicant ile ilgili yazılan yaşama isteği, saldırganlık ve öfke gibi duyguları besleyip bir insan gibi davranması ile ilgilidir.

Resim 5.11. Replicant ve güvercin sahnesi

İnsanlarla aynı duyguları beslemeye başlayan replicantlar filmde bir araya gelerek isyan etmeye başladılar. Fakat bu sahnede replicantın elinde güvercin olması güvercinin temsil ettiği barış ve özgürlük gibi kavramlar üzerinden düşünüldüğünde aslında bütün amaçları insanlar gibi aynı duyguları beslemeye başladıklarını kanıtlamaya çalışmak ve yaşama istekleri ile ilgili olarak yorumlanabilir.

5.2. Elysium

Sinemanın toplumda filizlenen anlaşılması zor olabilecek bazı kavram veya toplumsal olayların insanlar tarafından kolayca algılanması adına iyi bir kaynak olduğu söylenebilir. Sinemada bu kavram ve sosyal olaylar gerçekleşme ihtimali olabileceği düşünülen senaryolar ile birlikte birtakım kurgusal bütünlükle işlenmektedir. Yönetmenliğini Güney Afrikalı Neill Blomkamp' ın yaptığı *Elysium: Yeni Cennet* adlı bilim kurgu filmi ele aldığı konu bakımından anlaşılması zor olabilecek olan Transhümanizm kavramı ele alınmaktadır. Film ele aldığı konu itibarı ile birçok sosyolojik olaya atıfta bulunmaktadır. Sınıf çatışması, ekolojik problemler, hastalıklar ve teknolojik gelişmeler başta olmak üzere farklı alanlar açısından tartışılabilir konular barındırmaktadır. İnsan yaşamının sağlıklı bir şekilde sürdürülür olabileceği adına birçok tehlikenin baş göstermesi ile birlikte 2154 yılının Los Angeles şehri önceki filmde olduğu gibi tekrardan distopik bir tablo ile karşımıza çıkmaktadır.

Filmin Künyesi

İsim: Elysium

Yönetmen: Neill Blomkamp

Senaryo: Neil Blomkamp

Yapımcı: Neil Blomkamp, Bill Block, Simon Kinberg

Oyuncular: Matt Damon, Jodie Foster, Sharlto Copley Alice Braga, Dieogo Luna, Wagner Moura, William Fichtner

Yapım Yılı: 2013

Süre: 109 dk.

Orjinal Dili: İngilizce, İspanyolca ve Fransızca

Resim 5.12. 2154 yılının Los Angeles şehrinin üstten görüntüsü

Küresel çapta ekolojik dengenin bozulması ile birlikte hastalıkların artması dünyayı artık yaşanamaz bir hale getirmiştir. Filmde, kapitalizmin önüne geçilemeyecek bir boyuta ulaşması toplumdaki sınıf farklılıklarını da etkilemekle birlikte orta sınıfın kaybolduğu bir toplumsal yapının yaratıldığı söylenebilir. Filme göre dünya da artık iki sınıf mevcuttur. Bunlardan biri işçi sınıfı diğeri ise ileri teknolojiyi elinde barındıran kendi dünyalarını inşa eden ve adına Elysium dedikleri cennette yaşamlarını sürdüren zenginler olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır.

Resim 5.13. Dünyanın kirli olduğuna dair filmde bir sahne

Filmde, kapitalizmin giderek gelişmesi ile birlikte gücü elinde bulunduran elit kesimin kendi dünyalarından (Elysium) dünyayı kontrol ettikleri görülmektedir. Filmdeki kontrol mekanizması üst düzey teknoloji ile donatılmış robot askerler ve acil durumlar için dünyada gizli bir şekilde yaşayan ajanlardır. Dünyada toplumsal anlamda birçok sosyal yapının özellikle sağlık, ekonomi ve siyaset gibi kurumların günümüze göre çok daha kötüye gittiği filmde dikkat çekilen konulardandır. Filmde yaşam tarzının giderek kötüye gitmesi ve dünyanın insan yaşamı adına sağlıklı bir ortam ve tehlikeli boyuta ulaşması, kapitalist zengin sınıfın kendi inşa ettikleri Elysium'a kaçmalarına sebep olmuştur.

Resim 5.14. Dünyadan kaçan elit kesimin uzayda tasarladıkları dünyaları Elysium

Elysium, insan yaşamının daha konforlu olması adına akla gelebilecek her şeyde en yüksek teknoloji ile donatılmıştır. Özellikle sağlık alanında insanların bir kapsülde hızlı bir şekilde iyileştirilmesi filmdeki en önemli detaylardan biridir. Filmdeki bu önemli detay Transhümanizm hareketinin sağlık üzerindeki vaatlerinin kurgusal bir karşılığı olarak görülebilir. Elysium halkı için kendilerinin yakalandıkları hiçbir hastalık onlar için hayati

bir risk taşımamaktadır. “MedBays” adı verdikleri kapsüllere uzanarak birkaç dakikalık vücut taramasından sonra eski sağlıklarına yeniden kavuşabilmektedirler.

Resim 5.15. Elysium’daki MedBays adı verilen yaşam yenileme kapsülü

Elbette Elysium’un bu ayrıcalıklarından faydalanabilmek için Elysium vatandaşı olmak gerekmektedir. Film gelişen teknoloji ve yapay zekânın insanlar arasında hem mekânsal olarak hem de sınıfsal olarak artan ayrımcılığın önemli noktalarına değinmektedir. Günümüz kapitalist sistemine göre daha radikal ve çatışmacı bir ortamın olduğu sahneler filmde dikkat çekmektedir. Filmde sınıf farklılıklarının insan yaşamını ölümcül noktada etkilemesinin ardından dünyadaki insanların Elysium’a karşı birtakım eylemleri gerçekleştirmesi filmin aksiyon sahnelerini oluşturmaktadır. Bu eylemlerin temel sebepleri dünyanın artık giderek yaşanamayacak bir boyuta ulaşması ve sağlık alanında birçok hastalığa karşı sağlık sektörünün yetersiz kalmasıdır. Bu durumların sonucunda bilgisayar alanında uzman bir ekip, Elysium’a karşı önce dünyadaki vatandaşları aşamalı olarak yasal olmayan bir yolla Elysium vatandaşı yapmaya başlar. Daha sonra da yasal olmayan yollarla vatandaş olan birkaç kişiyi uzay mekikleri ile Elysium’a kaçak bir şekilde giriş yapmaya çalışır.

Resim 5.16. Dünyadan Elysium’a izinsiz giren uzay mekiği

Filmin ilk 20 dakikasında geçen bu sahne izleyiciye filmin ilerleyen sahnelerinde bu durumun farklı aksiyonlarla tekrarlanabileceği ihtimalini uyandırmaktadır. Bunun gibi üç tane uzay gemisi dünyadan izinsiz bir şekilde Elysium’ a doğru hareket ederler. Elysium savunma hattı bu durumu fark ettikten sonra dünyadaki ajanına haber göndererek iki uzay mekiğini Elysium’ a ulaşmadan imha ettirir.

Resim 5.17. Elysium’ a izinsiz girip tedavi olan Dünya vatandaşı

Kaçak yollarla Elysium vatandaşı olan ve izinsiz bir uzay mekiği ile buraya gelen dünya vatandaşı, birçok kemiği kırık olan, yürüyemeyen ve farklı hastalıkları olan kızını “medboys” cihazına bırakarak iyileştirmektedir. Transhümanizm düşüncesinin temel ilkesi olan hastalıkları iyileştirme, filmde geçen bu sahne ile zihinlerde bir çağrışım uyandırmaktadır. Bu iki dünya vatandaşı haricinde geri kalan otuz dört kişi ise sürgün edilmiştir.

Resim 5.18. Max ve onu büyüten rahibenin olduğu sahne

Filmde dikkat çeken en önemli noktalardan biri başrol oyuncusu Max' ın çocukluğunda onu büyüten rahibe ile konuştuğu bu sahnedir. Yönetmen bu sahnede filmin ilerleyen sahnelerinde başrol karakteri olan ve kurtarıcı anlamına gelen Max'in gelecekteki durumuna dair ön bilgi vermektedir. Rahibe bu sahnede Max'in “*neden oraya gidemiyorum?*” sorusuna her ne kadar kadercı bir anlayışla bazı durumların sorgulanmaması gerektiğine dair bir cevap verse de Max'e söylediği “*fakat bildiğim bir şey var özel biri olduğun*” cümlesi Max'in zor şartlarda, kirliliğin, kaosun ve salgın hastalıkların hâkim olduğu dünyada yaşayan insanlara bir umut olabileceği mesajını vermektedir.

Resim 5.19. Max' in radyasyona maruz kaldığı sahne

Dünyadaki kaosu kontrol altında tutmak ve değişen düzeni yönetmek için değişen kontrol mekanizması artık robot askerlerle sağlanmaktadır. Max' robot askerlerin üretildiği fabrikada da çalışmaktadır. Çalıştığı birimde robotların üretildiği cihazın kapısı bir palet yüzünden sıkışınca işinden olmamak için paleti düzeltmeye çalışırken cihazda kilitli

kalarak aşırı dozda radyasyona maruz kalır. Dünyadaki sağlık hizmetlerinin giderek kötüye gitmesinden dolayı birçok hastalığa çözüm bulunamamaktadır. Dolayısıyla yüksek dozda radyasyona maruz kalan Max, ölümcül bir risk taşımaktadır. Doktorlara göre Max'in beş günlük ömrü kalmıştır ve acı çekmemek için kendisine ilaçlar verilmiştir.

Resim 5.20. Max' in beynine bağlanan teknolojik alet

Max'in tedavi olabilmesi ve bu ölümcül hastalığı atlata bilmesinin tek yolu Elysium'a gitmesidir. Fakat Max, Elysium vatandaşı olmadığı için izinsiz yollarla dünyadaki insanları Elysium'a gönderen ekip ile anlaşma yapması gerekecektir. Bu anlaşma sonucunda Elysium düzenine karşı başkaldıran birtakım insanların bir araya geldiği grup Max'ten karşılığında kendi ürettikleri insan beynine bağlanan bir cihazı onun üzerinde denemeleri gerektiğini söylerler ve Max bu durumu kabul eder. Max'in beynine bağlanan cihaz ona hem güç kazandırmış hem de Elysium'a giriş biletini sağlamıştır. Max ve beraberinde anlaştığı ekip dünya da yaptıkları eylem sonucunda önemli bir Elysium vatandaşını rehin alarak Elysium'un sistemine girmeyi başarırlar.

Resim 5.21. Max canını feda ederek dünyadaki insanları Elysium vatandaşı yaptığı sahne

Bu sahnede, yüksek teknoloji ile donatılan elit bir kesimin güzide bir yaşam sürdürdüğü Elysium tarafından kirliliğe, hastalığa ve kalabalık nüfusa mahkûm edilen insanların kurtarıcısı olarak Max, dünyadaki bütün insanları, sınıf savaşlarını kendi canını feda ederek sonuçlandırmış ve toplumsal eşitliği sağlamıştır. Başlangıçta kendi hastalığından kurtulmak için Elysium’ a gelip tedavi olmayı amaçlayan Max küçükken Rahibenin ona söylediği “*sen özel bir çocuksun*” cümlesinin gerekliliğini bu kurtarıcı rolü üstlenerek yerine getirmiştir.

Filmde özellikle izleyici tarafından dikkat çekilen bu durum zihinlerde Transhümanizm hareketinin ilerleyen zamanlarda gerçekleşmesi ihtimaline karşın soru işaretlerini oluşturmaktadır. Zihinleri meşgul eden en önemli sorulardan biri Transhümanizm hareketinin acaba filmde olduğu gibi elit bir kesime mi hitap edeceğidir. Elit bir kesime hitap edecekse Transhümanizm hareketinin Max’i kimin olacağı Transhümanizm hareketinin cevapsız kalan diyalektik bir sorusu olarak gelecek toplumsal eşitsizliğinde emarelerini barındırdığı söylenebilir.

5.3. Surrogates

Sinemada bilim kurgu kategorisindeki birçok film 21. yüzyıldan itibaren ele almış olduğu konu bakımından gerçeklik ve sanallığın iç içe geçebileceğine dair izleyicilerin zihinlerinde soru işaretleri oluşturmaktadır. Bu durum sinemanın toplumsal düşünce ve tartışmalara yön verebildiğine dair örnek teşkil etmektedir. 2009 yapımlı *The Surrogates* adlı çizgi romandan ilham alınarak beyaz perdede izleyicilerle buluşan bu film, yönetmen Jonathan Mostow tarafından çekilmiştir. Filmin başrollerini ise Bruce Willis, Radha

Mitchell ve Rosamund Pike paylaşmaktadır. Düşünce ve tartışma üreticisi olarak *Surrogates* filminin ilk beş dakikasında kurgu olmayan fakat senaryonun bir parçası olarak gerçeklikten beslendiği görülmektedir. Bazı bilim insanlarının teknolojiye giden nokta olarak *suretlerin* toplumdaki gelişimi hakkındaki konuşmalarına yer verilmesi filmin gerçeklikten kopuk olmadığını kanıtlamaktadır.

Filmin ilk giriş cümlesi sonraki paragraflarda daha detaylı bir şekilde değinilecek olan kâhin Zaire Powel'in şu sözleri ile başlar. *“Kendinize bir bakın koltuklarınızdan kopun, kalkın ve aynaya bakın. Tanrının sizi yarattığı hali göreceksiniz. Dünyayı makineler aracılığı ile yaşamak üzere yaratılmadık.”* Filmdeki suretler karşıtı olan insanlar tarafından Kâhin olarak nitelendirilen Zaire Powel in sarf ettiği bu sözlerinden hareketle filmde suretler karşıtı ve suretleri destekleyenler olarak iki farklı grubun olacağı izlenimi verilmektedir. Filmde ilk sahneler 11 yıl önce, 7 yıl önce, 3 yıl önce ve günümüz olarak ayrılması zaman içerisinde teknolojinin suretlerin gelişimine ne denli etki ettiği ve toplumsal yönleri anlatılmaktadır.

Filmin Künyesi

İsim: *Surrogates*

Yönetmen: Jonathan Mostow

Senaryo: John Brancato, Michael Ferris(senaryo), Robert Venditti(hikaye)

Yapımcı: David Hoberman, Todd Lieberman, Max Handelman, Elizabeth Banks

Oyuncular: Bruce Wills, Radha Mitchell, Rosamund Pike, Boris Kodjoe, James Cromwell, Ving Rhames

Yapım Yılı: 2009

Süre: 89 dk.

Orjinal Dili: İngilizce

Resim 5.22. Mucit Dr. Lionel Canter’ in konuşmaya başladığı sahne

Dr. Lionel Canter, *“fiziksel engelli insanlar tamamen yapay vücutlar kullanabilecek”* Dr. Canter’ in teknoloji ile donanımlı hale gelen suretler ile ilgili yapmış olduğu bu açıklama günümüzde teknolojik bakımdan tartışma konusu olan Transhümanizm düşüncesinin temel noktası olan hastalıklara kalıcı çözüm üretebilme çabası ile benzerlik göstermektedir.

Resim 5.23. 11 yıl önce

Bu sahnede dış ses olarak bilim insanlarının farklı görüşlerine değinilmektedir. Bu görüşler askeri alandan sanayi alanına, insan yaşamından suretlerin topluma dahil olmalarına kadar bilgiler verilmektedir. Savaş ve sanayi alanı ile ilgili olarak ise şu diyalog geçmektedir: *“Elimizdeki teknoloji sayesinde savaş döneminde bu tür şeyleri daha sık göreceğiz.”* Suretlerin toplumsal yaşama dâhil olmaları ise bu diyalog ile anlaşılmaktadır: *“Üretim kapasitesinin askeri ve sanayi kullanımın ötesine geçmesi ile birlikte suretler vatandaşların alabileceği fiyatlara düştü ve yaşantımızda bir devrime yol açtı.”*

Resim 5.24. Filmde kısa bir rol alan akademisyen

Dr. Anne Foerst'in "*Bir zaman sonra herkes gibi bir kişi olabilecekleri kuşku götürmez. İnsanlar olmayacak ama toplumumuzun bir parçası olacaklar. Bundan en ufak bir şüphem yok.*" Cümlesi filmin henüz başında suretlerin zaman içerisindeki gelişimine vurgu yapmaktadır.

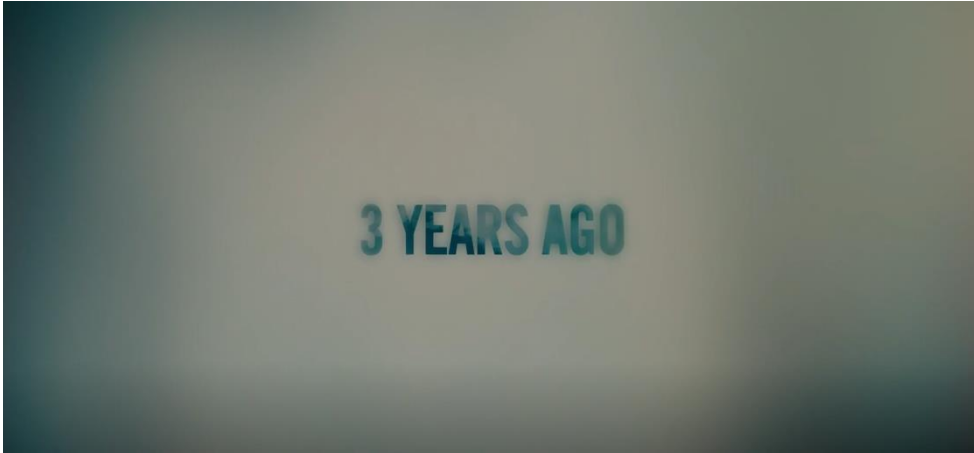
Resim 5.25. "*Age of The Unthinkable*" kitabının yazarı Joshua Cooper Ramo

Filmin gerçeklikten kopuk bir şekilde ilerlemediğini yönetmenin işlemiş olduğu konu ile ilgili fikir sahibi olan yazar ve bilim insanlarının görüşlerine filmin girişinde yer vermesi filmi daha da dikkat çekici bir hale getirmiştir. Yedi yıl sonra sahnesinin ardından Joshua Cooper Ramo, "*Çok büyük değişikliklerin tam ortasındayız Bir zamanlar imkânsız gibi görünen şeyler artık kaçınılmaz oldu.*" Sözlerinden hareketle teknolojik gelişmelerin her geçen gün daha ileri bir boyuta evrilerek değişeceğine vurgu yapıldığı söylenebilir. Bu duruma örnek olarak yaklaşık 70-80 yıl önce birilerinin bizlere ilerleyen zamanlarda bilgisayar teknolojisinde çok farklı gelişmeler olacak, cümlesi verilebilir.

Resim 5.26. Suretlerin gelişiminin haber konusu olduğu sahne

Bu sahnede suretlerin gelişiminin önemi hakkında durulmaktadır. Spiker, “Suretlerin dünyada kabul görmesinden sonra bazı oranlar rekor seviyede düştü. Şiddet içeren suçlarda, bulaşıcı hastalıklarda ve ayrımcılıkta büyük bir düşüş gördük. Asırlardır toplumların belası olan sorunlar bir gecede çözüldü.” Bu sahnede yönetmen filmde küresel pazar piyasasını elinde bulunduran yani diğer bir deyişle teknolojinin efendilerinin suretlerin önemini vurgulamak ve ihtiyaçlarının elzem olduğunu kabullendirmek için daha çok insana ulaşması adına medyanın gücünü kullandığı görülmektedir.

Resim 5.27. 3 yıl Önce

Bu sahnede suretlerin zaman içerisindeki toplumsal alanda yer edindiklerine değinilmektedir. Dış ses “Ancak suretlere etkin bir şekilde karşı çıkan ve kullanımlarının kısıtlanmasını isteyen bir azınlık var.” Cümlesi ile pek çok insanın teknolojinin insan yaşamını etkileyecek boyuta ulaşmasını bir sorun olarak görmesinden bahsetmektedir. Ayrıca bu sahnenin devamında bu durumdan rahatsız olan insanların bir araya gelerek beraber Dread Kampında yaşamaya başladıklarından bahsedilir.

Resim 5.28. Dread Kampındaki insanların protesto sahnesi

Birey yaşamı boyunca birtakım akım veya hareketlere kendini daha yakın hissetmiştir. Dolayısıyla bu hissiyat bireyde bir aidiyet duygusu uyandırmaktadır. Aidiyet duygusu ile hareket eden bireyler genellikle taraf olmadıkları düşünce ve toplumsal hareketlere karşı farklı aksiyonlarla tepkiler göstermişlerdir. Filmde Dread Kampında yaşayan insanlarda robot karşıtı akımda yer almaları dolayısıyla bu duruma örnektir.

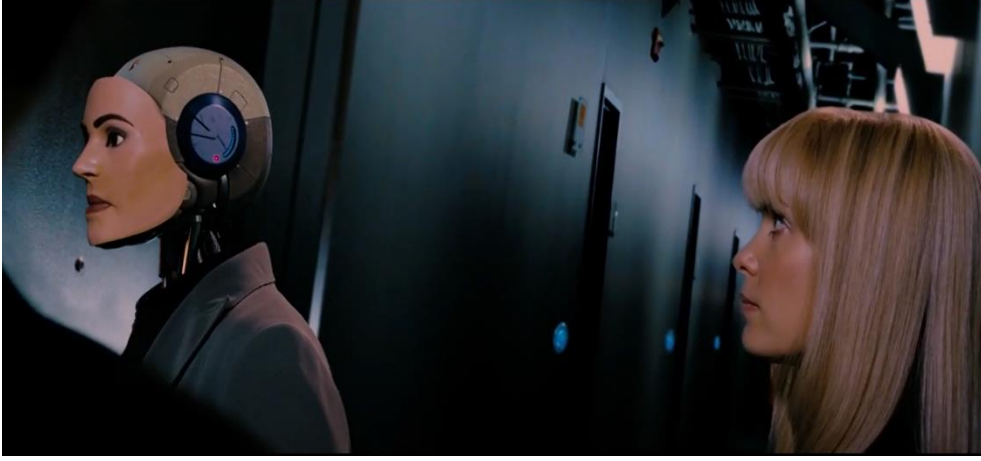
Resim 5.29. Kâhinin konuştuğu sahne

Önderliklerini Zaire Powell rolünde (Ving Rhames) canlandırmaktadır. Dread Kampındaki insanlara göre Zaire Powell bir kâhindir. Aynı zamanda onlar Powell'i peygamber olarak görmektedirler. Powell, “ *dışarda dolaşan o makineler birer yalan. Size bir yalan sattılar.*” Tarihte her düşüncenin karşıtı olduğu gibi bu film örneğinde de Suretlerin karşı olduğu toplumsal bir grubun olduğu görülmektedir.

Resim 5.30. Cinayete kurban giden üniversite öğrencisinin sureti

Film, FBI ajanlarının Ajan Greer ve Ajan Peters (Bruce Willis ve Radha Mitchell) suretlerin üretimini yapan şirketin sahibi ile ilişkilendirilen bir üniversite öğrencisinin cinayete kurban gitmesinin araştırılması ile başlar. VIS adlı şirket tarafından üretilen sağlıklı, güzel ve teknik bilgi ile donanımlı olan “*Suretler*” kendilerine sahip olan bireyler tarafından evden sanal bir gözlükle yapılan bağlantı ile kontrol edilmektedir. Zaman içerisinde insanların yerini alan suretler, her meslek grubunda filmde karşımıza çıkmaktadır. İnsanların evlerinden çıkmadan yataklarında başına bağladığı cihaz ve gözüne taktığı gözlükle kontrol etmeye başladığı sureti, gündelik hayatta yapmasını istediği bütün işleri yapabilmektedir. Uzaktan kontrol edilen suretler dolaylı yollardan kendilerini kontrol eden insanlara deneyim sağlamaktadır. Öyle ki bu olaya atanan her iki ajan da surettir. Bu sahnede gerçek, yalan ve cinayeti iç içe karışmıştır. Bu sahne ile beraber başka suretlerin hasar görmesi ve yok edilmesi, zihinlerde filmde gerçeğe güvenin hangi değerler üzerine inşa edileceği sorusunu doğurduğu söylenebilir.

Resim 5.31. Robot insan ve Suret (ajan Peters)

Filmde dikkat çeken önemli noktalardan biri VIS şirketinin “suret” üretme konusunda mükemmel bir koordinasyona sahip olmasıdır. Suretler neredeyse kendisine sahip olduğu insanın büyük ölçüde benzeri iken bu sahnede görünen robot ve insan arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Suret ve insan arasındaki fark ise genellikler yüz hatlarındaki belirgin olan çizgilerdir. VIS şirketinin icadı ile beraber kolay ve rahat bir yaşam süren insanlar teknolojinin sunmuş olduğu olanakların her türlüünü kullanarak yaşamı kendileri adına konforlu hale getirmektedir. Fakat şirketin gözden kaçırmış olduğu bir konu suretin zarar görmesi durumunda evden onu kontrol eden sahibinin de zarar görmesidir. Çünkü sureti kontrol etmek için suret sahibi beynine bir cihaz bağlamak zorundadır. Beyne bağlanan bu cihaz ile suretin kontrolü sağlanmaktadır. Dolayısı ile suretinin göreceği bir zarardan kendisi de etkilenmekte ve ölümüne kadar sebep olabilmektedir. Suretin ölümü suret sahibinin de ölümüne sebep olmaktadır. Bu durum VIS şirketinin suret satışlarına etki etmemesi ve insanlar arasında bir paniğe sebep olmaması için FBI tarafından, “*halk suret kullanımının tehlikeli bir şey olduğunu bilmemeli*” açıklaması ile gizli tutmaktadır.

Resim 5.32. Başrol oyuncusu ve ailesinin fotoğrafının gösterildiği sahne

Film, işlemiş olduğu konu bütünlüğü bakımından birçok sahnede farklı toplumsal konulardan mesajlar barındırmaktadır. Özellikle çocuklarını bir kaza sonucu kaybeden başrol oyuncusunun eşi ile arasındaki duygusal mesafe filmde dikkat çeken konulardan biridir. Aynı evin içinde birbirleri ile genellikle suretleri aracılığıyla konuşmaları çiftin arasındaki iletişim normal bir aile içi iletişimine göre daha mesafeli olduğunu dikkat çekmektedir. Filmde çift arasında geçen bu diyalog aile içi iletişimi göstermektedir. Ajan Greer, “son zamanlarda birlikte pek vakit geçirmiyoruz” eşi Maggie Greer, “her gün birlikteyiz” diye cevap verir. Ajan Greer “suretlerimizle birlikte. Aynı şey değil” der ve suretlerin maske işlevi gördüğü filmde yönetmenin dikkat çektiği en önemli konulardan biri de gerçek hislerin gerçek bedenlerle gizli kaldığıdır.

Resim 5.33. VSI şirketindeki “Suretler” reklamı sahnesi

Suretlerin mucidi olarak her şeyin başladığı yer olan VSI şirketindeki suretler reklamı günümüzdeki reklam mantığı ile aynı şekilde hareket etmektedir. Günümüzdeki

reklam anlayışı genellikle ihtiyaçmış gibi bireylerde bir algı oluşturularak yapılırken filmdeki suretler reklamı da aynı mantık ile ilerlemektedir. Ekranda verilen reklamlar sırasıyla:

“Robotik suretler makinelerin dayanıklılığını insan şeklini zarafeti ve güzelliği ile birleştirilip hayatınızı daha güvenli ve iyi kılar. Bütçeniz neye el veriyorsa basit veya tam seçenekli..” “Hayatınızı risksiz ya da tehlikesiz yaşamaya hazır olun” “Hayatınızı sınır tanımadan yaşayabilir ve istediğiniz kişi olabilirsiniz. Hem de evinizin rahat ve güvenli ortamından” “İstediğinizi yapın istediğiniz kişi olun”

Toplumda belirli bir düşüncenin hâkim olmasından sonra gerçekleşen sosyal olaylar hâkim kılınan düşüncenin devamlılığını sağlamak için destekleyici bir durumda olduğu söylenebilir. Örneğin küreselleşme ile beraber ulus dışı şirketlerin gelişmesi kapitalizmi farklı boyutlara taşımıştır. Filmde ise bu durumun artık kapitalizmin teknoloji ile donanımlı hale geldiğini reklam sahnelerinde izleyiciye aktarmaktadır. Filmde yapılan reklamlarda suretler ile ilgili geçen bütün özelliklerin Transhümanizm hareketi için de geçerli olduğu söylenebilir. İnsan yaşamının sürdürülür olması, kişinin sınır tanımadan istediği gibi bir yaşam sürmesi vb durumların transhümanizm hareketinin temel noktasını oluşturduğu söylenebilir.

Resim 5.34. Suretlerin askeri savaşta kullanıldığı sahne

Reklam endüstrisi ile beraber daha geniş bir pazar alanı bulan suret üreticisi VSI suretleri sadece gündelik yaşamda insan hayatını kolaylaştırmak için değil aynı zamanda savaşlarda da kullanabilecek robot asker olarak da üretmektedir. Tıpkı bir bilgisayar oyununu anımsatan bu sahne Transhümanizm hareketinin askeri boyutlarına ilham kaynağı olmaktadır. İnsan hayatının her alanına mükemmeliyetçilik vaat eden Transhümanizm,

diğer taraftan yaşamın seyrine etki eden savaşlarda insan kaybı vermeden daha hümanist bir şekilde sürdürülmesi adına farklı bir boyut kazandırmaya çalışır.

Resim 5.35. Suret kullanımına karşı olan topluluk tarafından çarmıha gerilen bir suret

Filmin bu sahnesinde “suretsizler” olarak bilinen ve suretlere karşı olan topluluğun yaşadığı alana giren bir suretin yakalanıp imha edildikten sonra çarmıha gerilmesi dikkat çekmektedir. Yönetmenin bu sahnede Hz. İsa’nın çarmıha gerildiği döneme atıfta bulunduğu söylenebilir. Suretsizlerin, teknoloji çağı ürünü olan robot askerin çarmıha girmesi içinde bulundukları çağın tanrısına bir tepki olarak yorumlanabilir. Bu tepki ile beraber filmde teknoloji çağının tanrısına meydan okunması zihinlerde bir zamanlar Friedrich Nietzsche’ nin modern zaman insanı için söylemiş olduğu “*Tanrı Öldü*” sözünü çağrıştırmaktadır. Modern zamanda insanın tanrı yerine farklı metaları tanrılaştırması tanrının yerini alırken teknoloji çağında ise insanın, teknolojinin tüm yönlerini kullanarak yeni bir insan türü yaratma düşüncesi, insanı tanrılaştırmak düşüncesini barındırdığından dolayı benzer bir nitelik taşımaktadır.

Resim 5.36. İnsanların ve suretlerin yaşadığı sahnelerin farklı görüntüleri

Daha önceki film analizlerinde dikkat çektiği üzere bu filmde de dikkat çeken önemli sahnelerden biri de teknolojinin fütursuzca kullanımı sonucunda dünyadaki fiziksel mekânın değişimidir. Diğer filmlerden farklı olarak karanlık, kurak ve yağışın çok fazla hâkim olmaması ve teknolojik bir ürün olan suretlerin herkesin bütçesine göre kolaylıkla satışa sunulması toplumsal kontrol mekanizması için farklı yöntemleri içermektedir. Blade Runner ve Elysium filmlerinde yüksek teknolojinin kullanımı elit bir kesimin konforlu bir yaşam sürmesine olanak tanırken, Surrogates filminde toplumsal düzenin farklı bir şekilde kontrol edilmesi düşüncesinden dolayı her insanın erişebileceği bir boyutta olması dikkat çekmektedir.

Resim 5.37. Başrol oyuncusunun kullandığı suret

Her filmde olduğu gibi bu filmde de başrol oyuncusunun yaşam tarzı düşünce yapısı ve sergilemiş olduğu davranışlar izleyicide filmin gidişatı hakkında bazı fikirler canlandırmaktadır. Surrogates filminin başrol oyuncusu olan Ajan Greer' in (Bruce Willis)

diğer insanlardan farklı olarak kendi fiziksel ve dış görünüşüne yakın bir suret seçmesi her ne kadar başkasının kurmaya çalıştığı dünya da olsa bile kendisi gibi görünmeyi seçmesi içinde bulunduğu mevcut sisteme karşı bir fikirde olduğunu yansıtmaktadır.

Resim 5.38. Suretlerin yok olduğu ve bütün insanların bilinçlendiği sahne

Her sistemin kendi içerisinde anti-tezini barındırması o sisteme karşı günü gelindiğinde bir başkaldırı olabileceği ihtimalini taşımaktadır. Filmde giderek farklı bir boyut kazanan suret sahibi insanların bilinçlenmeye başlamaları bu durumun kurgusal bir örneğini taşımaktadır. Filmde geçen dikkat çeki olan şu diyalog “*insanları öldürerek mi iyileştireceksin*” “*onlar zaten ölü makinelere bağlandıkları an öldüler*” bilinç oluşumunun tetikleyicisi olmuştur. Ayrıca “*bağımlılığı yok etmek istiyorsan bağımlıyı yok etmelisin*” diyalogu insan ırkının yok olabileceği suretlerin dünyaya hükmedebileceği ihtimalini taşıdığı için insanların bilinçlenmesinde etkili bir durum olmuştur. Suretlerin ortadan kalkması ile beraber sokağa çıkan insanların gerçek hayatta nasıl görünmek istediklerine dair teknolojinin imkânlarını kullandıkları görülmektedir. Film bu sahne ile günümüzde sosyal medya platformlarında zaman geçiren aynı zamanda olduğundan farklı bir kişilik ve karaktere bürünebilen insanın fiziksel olarak da istediği gibi görünebileceği imkânı teknoloji ile sağlanabileceği mesajını barındırmaktadır. Suretlerin yok olması ile beraber sistemin çökmesi ve filmde bahsi geçen gücü elinde bulunduran dayanağı teknoloji olan otoritenin sarsılması başrol oyuncusunun şu sözleri “*görünen o ki en azından şimdilik kendi başımızayız*” ile Tanrısız bir dünya ya kapı araladıkları söylenebilir.

6. SONUÇ

Aydınlanma çağı sonrası bilimsel gelişmeler ve felsefi kavramların gelişmesinde Batı kaynaklı konuların hem fen bilimlerine hem de sosyal bilimlere farklı tartışma alanları kattığı söylenebilir. Aydınlanma dönemi filozoflarının kaleme aldığı eserlerden hareketle bu dönemin insanlığın düşünce dünyasında ve toplumsal yaşam alanında devrim niteliğinde değişimlere öncülük etmiştir. Aydınlanma düşünürlerine göre insan, otoriter ve dogmatik düşüncelerin etkisinde değil de bilimsel bilgiye dayanan aklın sayesinde özgürlüğe kavuşabilir. Bu düşünce ile birlikte Aydınlanma Çağı'nın temel ilkeleri arasında; özgürlük, adalet ve bilimsel akıl gibi kavramların yer aldığı söylenebilir. Bahsi geçen kavramlar ışığında Aydınlanma düşüncesinin temel ilkelerine dayanan bazı toplumsal olguların olduğu da görülmektedir. Günümüzde modern bilim ve teknolojideki yaşanan gelişmelerin Aydınlanma ilkelerinin meyvesi olarak görülebilir. Bu bağlamda Hümanizm düşüncesinin 21. yüzyılda modern teknolojinin gelişmesi ile birlikte Transhümanizm kavramına dönüştüğü söylenebilir. İnsan merkezli bir bakış açısından dünyayı anlamlandırma çabası olarak Hümanizm, insanın potansiyelini felsefi temeller üzerinden dönüştürmeyi amaçlar. İnsanın doğasını dönüştürme amacı zaman içerisinde modern bilim ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte teknoloji kisvesi altında Transhümanizm düşüncesine evrilerek yeniden farklı bir form ile karşımıza çıkmaktadır. Batı merkezli gerek bilimsel gelişmelerin gerekse de felsefi kavramlardaki gelişmelerin temelinde bilgi sosyolojisi ve zihin felsefesine verilen önemin olduğu çıkarımı yapılabilir.

Transhümanizm, mevcut insanın sahip olduğu yetenek ve yaşam tarzının teknoloji ile değiştirilebileceğini savunan bir düşünce sistemidir. Bu düşünceye göre gerek yaratılış anlayışına gerekse de evrim teorisine göre var olan insanın kusurlu olarak görünen; hastalık, yaşlılık ve ölüm gibi insanın başına gelebileceği bu negatif durumlar teknolojinin aracılığı ile değiştirilebilir. Transhümanizm düşünce sistemi teknoloji temelli yapay zekâ, biyo-teknoloji, nano-teknoloji ve nöro-bilim gibi gelişmelerle insan doğasının değiştirilip dönüştürüleceğini hedef edinir. Değişen insan doğası ile beraber insanın, fiziksel yapısının kusursuzlaşması, hastalıklardan kurtulması, entelektüel ve duygusal anlamda zirveye ulaşması, yaşlanmanın önüne geçilmesi ve ölümsüzlüğe ulaşabileceği düşüncesi Transhümanizmin temel amaç ve prensibidir. Sanayi devrimi sonrası kapitalist iktisadi sistemin insan emeğinin sömürülmesi üzerinden insan doğasının dönüşümüne etki ettiği söylenebilir. Küresel enformasyon ile birlikte teknik gelişmelerde yaşanan göz kamaştırıcı

gelişmelerle birlikte insan doğasının dönüşümü şimdilerde teknoloji aracılığı ile hedeflenmektedir. İnsan doğasının dönüşümü üzerinden toplumun dönüşümünün kurgusal bir hedefi olarak Transhümanizm düşüncesinin dizayn edeceği toplum okumaları bilim-kurgu filmleri ve sosyolojideki bazı çağdaş post modern kuramlar üzerinden yapılabilir.

Sinema, toplumsal yaşamın yansımasında beyaz bir ayna görevi üstlenmesi sebebi ile toplumda yaşanan olaylar ve yaşanabileceği ön görülen konuları kurgusal bir temayla işleyerek insanların çıkarımlarda bulunmasını sağlar. Birçok disiplin için önemli kaynaklar sunan sinema akademide büyük bir ilgi görmektedir. Sinema medyada olduğu gibi bir fikri ele alma ve değerlendirme konusunda izleyicini etkileyebilme gücüne sahiptir. Özellikle bazı kült filmlerin bu noktada bir ideoloji oluşturmaya kadar ciddi bir etkisinin olduğu görülmektedir. İzleyicinin etkilenme durumu cinsiyet, eğitim, yaş ve ekonomik şartlara göre değişiklik gösterse de sonuca bakıldığında azami de olsa bir etkinin olduğunu söylemek mümkündür. Yönetmen ve senarist ele aldığı konuyu işleme noktasında başarılı bir şekilde izleyicisinin kendisiyle aynı bakış açısına sahip olmasını sağlayabilmektedir. Dolayısıyla sinemanın bir fikir inşa etme konusunda ve kitleleri peşinden götürme konusunda önemli bir güce sahiptir. Özellikle son yıllarda sinema alanında kullanılan arka plandaki göstergeler izleyici tarafından çoğunlukla fark edilmese de bunlar fikri güçlendirebilecek unsurlardır.

Ütopik ve distopik alan sağlaması açısından sinema filmleri teknolojinin insan yaşamına olan etkilerini görmek adına düşünme olanağı sunmaktadır. Çalışmada ele alınan “Blade Runner I”, “Elysium” ve “Suretler” film örnekleri üzerinden teknolojinin birtakım müdahaleleri sonucunda insan yaşamında gerçekleşen değişimlerin toplumsal açıdan yansımaları Transhümanizm düşünce üzerine fikir yürütülmesine yardımcı olmaktadır.

Teknolojinin insanın ve toplumun üzerinde bıraktığı etkiyi her yönetmenin kadrajından farklı kurgularla beyaz perdede görmek mümkündür. Çalışmada analizi yapılan filmler Transhümanizm düşüncesini toplumsal açıdan yansımaları, Transhümanist düşünce yapısının, toplumsal dizayn, aile, ekonomi, ekoloji ve diğer toplumsal olguların nasıl şekilleneceğine dair ön görüşleri sunmaktadır. Küresel ölçekteki kapitalist şirketlerin ekonomik gücü doğrultusunda toplumsal kurumların yeniden şekillenmesi ile beraber Transhümanizm düşüncesinin filimler üzerinden kötü ve karamsar bir tablo çizdiğini söylemek mümkündür.

Blade Runner filminde yapılan analiz doğrultusunda Transhümanizm ile ilgili önemli detaylara ulaşılmıştır. Film açılış sahnesi ile birlikte Transhümanizm fikrinin

eleştirmiş olduğu dünya düzenine ait birçok detayı barındıran bir görüntü sunmaktadır. Filmde kusursuz sistem ve insanı sıklıkla aydınlık bir ışıkla ele alırken bunun dışındaki insanlar daha çok sinemada sıklıkla kullanılan gri tonları ile işlenmiştir. Transhümanizm düşünce hareketinin savunucu grupları olarak ele alabileceğimiz Tyrell şirketinin başındaki kişi ve çalışanlar her anlamda zarara uğramış bir dünyanın içinde kusursuz bir şekilde yaşamaya devam eden tek gruptur. Filmde "replicant" olarak ele alınan robotlar duygulardan arınmış kusursuz insanı modellemektedir. Filmdeki önemli bir detay da Tyrell şirketinin kurucusunun adeta bir tanrı olarak tasvir ediliyor olmasıdır. Filmin geneline bakıldığında Transhümanizm fikir savunucularının misyonu olan kusursuz yaşam ve kusursuz insan ele alındığı görülmektedir. Pozitivist yaklaşım içerisinde ele alınan bilimin gelişmesinin toplumların gelişmesine de etki edeceği ifade edilmektedir. Blade Runner filminde teknoloji alanında yaşanan önemli gelişmelerin tüm dünyada önemli değişimlere yol açtığı görülmektedir. Bu noktada teknoloji temelli gelişen Transhümanizm düşüncesinin filmde olduğu gibi önemli değişimler getirdiği ancak bunu reddeden grubun yaşamlarında herhangi bir gelişme olmadığı görülmektedir.

2013 yapımlı Elysium filminde ise, Transhümanizm düşünce hareketinin savunduğu yeni dünya düzeninin doğrudan bir örneği görülmektedir. İnsanları iyileştiren makineler ile kusursuz bir yaşam, sınırsız su kaynakları ve doğa ile amaçlanan temiz dünya temsilleri işlenmiştir. Sosyal inşacılık kuramı bağlamında filmi analiz ettiğimiz zaman kuramda geçen teknoloji temelli dönüşen bir dünya bulunmaktadır. Ayrıca film içerisinde yeni dünya düzeninin bir parçası olamayan alt tabakanın işlenmesi ise, Transhümanizm düşüncesini reddeden isimlerin sunduğu maddelerden biri yatmaktadır: Transhümanizm gerçekleştiği takdirde de yoksul kesim böyle bir teknolojiden maddi sebeplerle mahrum kalacaktır.

Surrogates filminde işlenen yeni sistem, sosyal inşacılık kuramında olduğu gibi bir toplumun yeniden dizayn edilmesindeki adımların örneğini sunmaktadır. Toplum kendi kimliğinden hem bedensel hem de kişilik anlamında uzak yaşamaya başlamış yeni insan modelini var etmiştir. Teknolojinin en üst seviyelerde yaşandığı sistemde aynı evde yaşayan insanlar birbirlerini yıllarca görmemektedir. Toplumsal kodlar zarar görmüş ve yeni bir yaşam sistemi geliştirilmiştir. Transhümanizm hareketinin misyonu olan bireyin sağlıklı kalması ve zarar görmemesi gibi unsurlar bireyi cihazların içine hapsederek sağlanmaktadır. Sosyal inşacılık teorisinde mevcut olan toplumun var olan değişim ve gelişimini ortak bir şekilde benimsemesi ve kabul etmesi üzerine mevcut sistemin

değişebileceği olgusunu Surrogates filminde bireylerin teknoloji temelli yaşanan gelişmelere karşı ortak bir kabulleniş durumunun olması sebebiyle toplumsal değişimin gerçekleştiği görülmektedir.

Sosyal inşacılık teorisi zayıf ve güçlü değişim gösteren toplum modelini kolektif bir hareket ile mümkün olabileceğini savunmaktadır. Çalışma içerisinde ele alınan Blade Runner, Elysium ve Surrogates filmlerinin her birinde yaşanan çok güçlü değişimlerin merkezinde toplumun ortak bir şekilde benimsediği teknolojik gelişmelerin yattığı görülmektedir. Transhümanizm düşünce hareketinde de teknoloji büyük bir rol oynamakta ve belki de gerçekleştiği noktada tüm dünya üzerinde kabul edilecek ve değişimi başlatacaktır. Bugün bakıldığında bile özellikle sağlık alanında yaşanan her gelişme toplumlar tarafından kabul görülmektedir. Dolayısıyla sosyal insanın ilk temellerinin atıldığı mevcut sistemde daha ilerisi de kolaylıkla kabul görülecektir.

Özetle, her üç filmde de hem de Transhümanizm düşünce yapısında temel tetikleyici unsur insanın yüceltilmesi görüşüdür. Bu düşüncenin temeli bizlere Nietzsche'nin üstinsan kavramını hatırlatmaktadır. Fakat Transhümanist felsefedeki resmedilen insan her ne kadar Nietzsche'nin betimlediği üstinsana benzese de farklılığı insanın kendi kendisinin tanrısı olması yönünden ve işin teknolojik boyutu ile kendini göstermektedir. Üstinsan ve Transhuman arasındaki diğer bir fark ise üstinsanda zihinsel bir evrim söz konusu iken Transhuman' da zihinsel evrime ek olarak biyolojik bir evrimde vardır.

Çalışma içerisinde ele alınan örneklemeler (Blade Runner, Elysium ve Surrogates) alanlarında literatürde bazı çalışmalar bulunsa da çalışmayı özgün kılan nokta filmlerin Transhümanizm bağlamında genel bir perspektif sunuyor olmasıdır. Dolayısıyla literatüre her gün daha da ilerleyen Transhümanizm düşünce hareketini anlama noktasında hem görsel hem de yazılı bir içerikle literatürdeki diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

7. KAYNAKLAR

- Ağın, B.**, 2020. Posthümanizm: Kavram-kuram-bilim kurgu (1. b.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Akkaya, Ü. H.**, 2022. Ölümsüzlük arzusu ve dijital çağda yeni açılımlar: “Upload” televizyon dizisi örneği. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 201-226.
- Alan Sümer, B.**, 2018. Nietzsche felsefesinde bir ideal olarak üstinsan. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 16(31), 49-57.
- Alpman, P. S.**, 2018. Sosyal teorinin konusu olarak kimlik: Sosyal inşacı yaklaşım. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 1-28.
- Althusser, L.**, 2003. İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları (1. b.). (A. Tümertekin, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Aydın, M.**, 2023. Bilim kurgunun kısa tarihi. Academia.edu.tr: https://www.academia.edu/42692605/Bilim_kurgunun_k%C4%B1sa_tarihi. Erişim tarihi: 06.03.2024
- Ballıkaya, C.**, 2015. Pozitivizm: Tarihsel süreç içerisindeki gelişimi ve sosyolojik düşünceye etkileri. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (33), 87-106.
- Basalla, G.**, 2013. Teknolojinin evrimi (14. b.). (C. Soydemir, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Baudou, J.**, 2005. Bilim-Kurgu. (İ. Bülbüloğlu, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Bayır, M.**, 2019. Nietzsche felsefesinde insan ve ahlak sorunu. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*(3), 21-36.
- Benatar, D.**, 2022. İnsanın çaresizliği hayatın en ağır sorunları için samimi bir kılavuz. (C. Ö. Özmen, Çev.) Ankara: DoğuBatı Yayınları.
- Berk, M. E.**, 2022. Transhumanizm ve yapay zekâ bağlamında “transcendence 2014” (evrim) filminin incelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 148-166.
- Bostrom, N.**, 2019. Transhümanist değerler. bilimvesaire.com: <https://bilimvesaire.com> Erişim tarihi: 22.12.2023
- Caputo, J. D.**, 2022. Hakikat (1. b.). (R. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Kapı Yayınları.
- Cevizci, A.**, 2005. Felsefe sözlüğü (6. b.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Çakan, G.**, 2014. Bağımsız Sinema Nedir? <https://www.bagimsizsinema.com/bagimsiz-sinema-nedir.html> Erişim tarihi: 04.03.2024
- Çelik, N.**, 2020. The bothersome man filminde post-hümanizm ve transhümanizm sorgulamaları. *Sosyolojik Düşün*, 5(2), 139-160.

- Çevirir, N., Yakışan, S.,** 1994. sinemanın tarihsel gelişimi ve izleyici profili üzerine bir değerlendirme. *marmara iletişim dergisi*, 131-141.
- Dağ, A.,** 2017. Hümanizmin radikalleşmesi olarak transhümanizm. *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*(9), 46-68.
- Dağ, A.,** 2018. Sinema ve romanda Transhümanizm: “Blade Runner” filmi ve “Neuromancer”. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(11), 89-98.
- Dağ, A.,** 2019. Yaratılışa müdahale ve yeni bir evrimci neo- darwinist bir yaklaşım olarak transhümanizm. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*(27), 153-168.
- Dağ, A.,** 2020. *Transhümanizm: İnsanın ve dünyanın dönüşümü* (2. b.). Ankara: Elis Yayınları.
- Dağ, A.,** 2021. İnsansız dünya: Transhümanizm (3. b.). İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Dastur, F.,** 2019. Ölümle yüzleşmek felsefi bir soruşturma. (S. Oruç, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Demir, A.,** 2018. Ölümsüzlük ve yapay zekâ bağlamında trans-hümanizm. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 9(31), 95-104.
- Demir, S. T.,** 2021. Teknolojinin neresindeyiz? bilim ve kurguda gelecek-zaman tasavvurları. *Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 12(47), 49-64.
- Demirel, S.,** 2007. Bilimkurgu sinemasının yolculuğu. Kameraarkası.org: www.kameraarkası.org, Erişim tarihi: 23.11.2023
- Diken, B., Laustsen, C. B.,** 2014. Filmlerle Sosyoloji. (S. Ertekin, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Eagleton, T.,** 1996. İdeoloji (1. b.). (M. Özcan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eagleton, T.,** 2014. Tanrı'nın ölümü ve kültür (1. b.). (S. Dingiloğlu, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Edman, R.,** 2019. İnsan, teknoloji, türkiye, tekno-kültür ve transhümanizm. T. B. Edman içinde, *Transhümanizm ve Karşılaştırmalı İzdüşümü* (s. 9-25). İstanbul: Kaştaş Yayınevi.
- Ellul, J.,** 2003. Teknoloji toplumu (1. b.). (M. Ceylan, Çev.) İstanbul: Bakış Yayınları.
- Fakılı, N.,** 2021. Hümanizmden Posthümanizme sıradan insanın reddi. *Yüksek Lisans Tezi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Konya,
- Feyzi, V., Bilgiz, M.,** 2023. Transhümanizmin ölümsüzlük iddiasının Kur'an açısından değerlendirilmesi. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(20), 347-367.
- Giddens, A.,** 2012. Sosyoloji (1. b.). (C. Güzel, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.

- Gödelek, K.,** 2008. Kierkegaard'ın insan görüşü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 357-371.
- Gönç-şavran, T.,** 2011. Sosyolojide ilk dönem gelişmeler. S. Uğur içinde, *Klasik Sosyoloji Tarihi* (s. 32-60). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Güçhan, G.,** 1993. Sinema-toplum ilişkileri. *kurgu dergisi*, 51-71.
- Gültekin, A.,** 2021. Transhümanizm bağlamında yapay zeka tanrıya bir başkaldırı mıdır? *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(28), 1-16.
- Gültekin, M.,** 2023. Posthümanizm ve yeni bir ayrımcılık biçimi olarak robotlara yönelik türçülük. *Antropoloji*(45), 64-80.
- Haraway, D.,** 2006. Siborg Manifestosu. (O. Akınbay, Çev.) İstanbul: Argo Kitaplığı.
- İyigüngör, T.,** 2020. Doğal yaşam formundan artırılmış bedene geçiş: transhümanizm. *Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi*, 3(5), 15-27.
- Kaku, M.,** 2021. İnsanın geleceği (3. b.). (A. C. Çevik, Çev.) Ankara: Odtü Yayıncılık.
- Kala, A.,** 2019. Sosyoloji öncesi ve sonrası toplum teorileri (1. b.). İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Kale, N.,** 1992. Hümanizm. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(2), 763-770.
- Kara, S.,** 2017. Teknoloji ve toplumsal değişim ilişkisinin sosyal inşa kuramı bağlamında incelenmesi. *Dört Öge*(12), 117-132.
- Karaçay Arın, E.,** 2020. İdeoloji ve ideolojik eleştiri paradoksunda sinema. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*(6), 70-90.
- Ketenci, T., Topuz, M.,** 2013. Aristoteles ve Augustinus'un insan anlayışları üzerine. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*(20), 1-18.
- Kılıç, Y.,** 2012. Geçmişle gelecek arasında insan. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*(19), 77-90.
- Kızıldağ, H.,** 2021. Arkaik devirlerden post-hümanizme ölümsüzlük arayışındaki insan: ufuktaki transhümanizm ve kültür. M. Aça, & M. A. Yolcu içinde, *Sosyal Bilimler Işığında Doğa, İnsan, Toplum ve Kültür* (s. 81-96). Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Kökalan Çımrın, F.,** 2011. Manuel Castells'i yeniden okumak: küresel ağ hareketleri yaklaşımının eleştirel bir değerlendirmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 65-77.

- Kula, N., Kolu    ,  .**, 2016. Sinema ve toplumsal bellek: türk sinemasında Almanya'ya dış g    olgusu. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 384-411.
- Kurt,  .**, 2021. Transhümanizm ve tekillik bağlamında dinin geleceği. Ankara: Eskiye i Yayınları.
- Kurzweil, R.**, 2016.  nsanlık 2.0 "tekilli e doğru biyolojisini a an insan" (1. b.). (M.  engel,  ev.)  stanbul: Alfa Bilim.
- Larrain, J.**, 1995.  deoloji ve kültürel kimlik (1. Basım b.). (N. N. Domaniç,  ev.)  stanbul: Sarmal Yayınevi.
- Mardin,  .**, 1992.  deoloji (1. Basım b.).  stanbul:  leti im Yayınları.
- Marx, K., Engels, F.**, 1992. Alman ideolojisi. (S. Belli,  ev.) Ankara: Sol Yayınları.
- May, N. D.**, 2014. Transhumanism In Film . *Master Of Arts*. Winston-Salem, Amerika Birleşik Devletleri: Wake Forest University Graduate School Of Arts And Sciences.
- McLellan, D.**, 2005.  deoloji . (B. Yıldıırım,  ev.)  stanbul :  stanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Medin, B., Kaymak, A.**, 2021.  deolojik bir aygıt olarak sinema: American Sniper filmi bağlamında başat ideolojinin imaja ve söyleme tezahürü. *Erciyes  leti im Dergisi*, 8(1), 153-175.
- More, M.**, 2018. Transhümanizm ve insanlığın yeni  a ı. Makina Mühendisleri Odası: <https://www.mmo.org.tr/istanbul/haber/transhumanizm-ve-insanligin-yeni-cagi>
Erişim tarihi: 03.05.2024
- Nuyan, E.**, 2010. D   nsel aktarım aracı olarak sinema. *Akdeniz Sanat*, 3(6), 129-135.
- O'Connell, M.**, 2021. Makine olmak (2. b.). ( . Karakaş,  ev.)  stanbul: Domingo Yayıncılık.
-  zba , Z.**, 2017. Popüler Sinemada transhümanist kahraman: X-men serisi üzerine bir inceleme. *Yüksek Lisans Tezi*. Ege  niversitesi,  zmir,
-  zbey, A. U., Cumaog lu, U.**, 2021. Sinema ve toplum: Toplumsal dönüşümün ve kırılmanın filmlerle anlizi (1. b.).  stanbul:  ns z Yayıncılık.
- Sak, R., Sak,  . T., öneren  endil,  ., Nas, E.**, 2021. Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Sedeeq, S.**, 2019. Tarih, Mitler ve Antik Transhümanizm. T. B. Edman içinde, *Transhümanizm ve Kar ıla tırılmal   zd   m * (s. 26-38).  stanbul: Ka ta  Yayınevi.

- Serdaroğlu, F.**, 2016. Sinema neden sanattır? sinemayı sanat olarak ele alan bir araştırma ne tür bir yaklaşım benimsemelidir? *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 24(2), 113-125.
- Sezen, A.**, 2021. Bireyin ölümsüzlük arayışı bağlamında transhümanizmi düşünmek. M. Tekin, & M. Özdemir içinde, *Transhümanizm&Posthümanizm- Disiplinler Arası Bir Çalışma*- (s. 107-138). Ankara: Eskiyei Yayınları.
- Sulak, H.**, 2018. İnsan-doğa ilişkisinin dönüşümü:tarihsel bir perspektif. *Kent Akademisi*, 11(1), 117-124.
- Şendünder, B.**, 2016. Varoluşçu bir başyapıt: Blade Runner. bilimkurgukulubu.com: www.bilimkurgukulubu.com Erişim tarihi: 06.05.2024
- Şeriati, A.**, 2012. Dinler tarihi 1 (2. b.). (E. Okumuş, Çev.) Ankara: Fecr Yayınları.
- Şeriati, A.**, 2012. İnsan (3. b.). (Ş. Öçal, Çev.) Ankara: Fecr Yayınları.
- Taftalı, O.**, 2017. Tarihi eylem ve anlam bakımından hümanizm. *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*(9), 207-223.
- Tarihselbak.** 2022. Hümanizm. Tarihselbak.com: <https://tarihselbak.com/humanizm/> Erişim tarihi: 06.05.2024
- Tepe Yılmaz, S.**, 2018. Bedene bakış: transhümanist izler. *Social Sciences Studies*, 4(19), 2104-2110.
- Tosun, C. M.**, 2007. Marx'ın egemen ideoloji anlayışı. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*(3), 111-124.
- Wikipedia.**, 2024. Bilim kurgu filmleri listesi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Bilimkurgu_filmleri_listesi#2010'lar Erişim tarihi: 24.05.2024
- Yeşilyurt, Y.**, 2017. Posthümanizm ve bilimkurgu sineması. *Doktora Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, İstanbul,
- Yetkiner, B., Özdemir, N.**, 2022. Sinemada transhümanizm ve yapay zekâ. *Academic Journal of Information Technology*, 13(52), 262-286.
- Yılmaz, İ. C.**, 2019. Gişe filmi vs. sanat filmi: bu ayrımın sebebi ne? kooplog: <https://www.kooplog.com/gise-filmi-ve-sanat-filmi/> Erişim tarihi: 06.05.2024

ÖZGEÇMİŞ

